

Københavns Universitet

Mere mellem himmel og jord

Tanvig, Hanne Wittorff

Publication date:
2010

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):

Tanvig, H. W. (2010). *Mere mellem himmel og jord*. Skov & Landskab, Københavns Universitet. Arbejdsrapport / Skov & Landskab, Nr. 111

Mere mellem himmel og jord

Spirende erhverv i landdistrikter i Vejle kommune

Hanne W. Tanvig

Titel

Mere mellem himmel og jord. Spirende erhverv i landdistrikter i Vejle kommune

Forfatter

Hanne W. Tanvig

Serietitel, nr.

Arbejdsrapport Skov & Landskab nr. 111
Rapporten publiceres udelukkende på www.sl.life.ku.dk

Dtp

Inger Grønkjær Ulrich

Bedes citeret

Tanvig, Hanne W. (2010): Mere mellem himmel og jord. Spirende erhverv i landdistrikter i Vejle kommune. Arbejdsrapport nr. 111, Skov & Landskab, Københavns Universitet, Frederiksberg, 70 s.

ISBN

978-87-7903-492-1

Udgiver

Skov & Landskab
Københavns Universitet
Rolighedsvej 23
1958 Frederiksberg C
Tlf. 35 28 15 01
E-post bck@life.ku.dk

Gengivelse er tilladt med tydelig kildeangivelse

I salgs- eller reklameøjemed er eftertryk og citering af rapporten samt anvendelse af Center for Skov, Landskab og Planlægnings navn kun tilladt efter skriftlig tilladelse.

Forord

Landdistrikternes udvikling, og politik for samme, er på dagsordenen i mange sammenhænge, f.eks. i regi af de lokale aktionsgrupper, LAGs, der med særlig adgang til EU-midler er med til at skubbe på udviklingen. Mange andre er dog også på banen. Der kan være fokus på ny erhvervsudvikling i forbindelse med landdistrikternes udvikling, men sjældent på et klart vidgrundlag om, hvilken slags erhvervsudvikling der er relevant, og hvem der kan og skal skabe den med sikkerhed for succes.

En anerkendt økonom, Schumpeter (1934) argumenterede for betydningen af entrepreneurship¹ som drivende kraft i den økonomiske udvikling. Han fandt, at en entreprenør er en hovedkilde til udvikling i økonomien, i egenskab af at være en innovator, der kombinerer noget eksisterende og dermed skaber nye muligheder og organisationer i økonomien. Her kunne man spørge, om ikke Schumpeters antagelse er relevant også i landdistrikterne, at der altså skal sættes fokus på entrepreneurship.

I Vejle Kommune og LAG Vejle er der interesse for erhvervsudvikling og iværksætteri² i landdistrikterne. Den interesse førte først til en undersøgelse om iværksættere, foretaget af Schøtt (2009) og efterfølgende til denne. Begge undersøgelser har til formål at give et indblik i iværksætteri i kommunens landdistrikter med henblik på tilrettelæggelse af Kommunens landdistriktspolitik og LAG Vejles strategi og prioritering af tiltag.

Indeværende undersøgelse bygger på den hypotese, at der findes en masse spirende erhverv i landdistrikterne, men at de er relativt upåagtede og kan blive langt mere betydningsfulde. Det kan handle om at anvende et andet perspektiv på dem og deres potentialer, end et almindeligt virksomhedsbegreb lægger op til.

Undersøgelsen er foretaget i to caseområder i landdistrikter i Vejle kommune: Smidstrup-Skærup og Thyregod-Vester skoledistrikter. Herfra har en række aktører, f.eks. repræsentanter fra lokalråd og andre centrale foreninger samt mange nye erhvervsdrivende medvirket, bl.a. ved at stille sig til rådighed for interviews. Vi takker alle for en stor indsats.

Undersøgelsen har kunnet finde sted ved hjælp af midler fra LAG Vejle og Indenrigs- og Socialministeriet. Også det takker vi for, og ikke mindst at Udviklingssekretariatet i Vejle Kommune har trukket et læs, haft tillid og stået os bi.

Ansvar for undersøgelsen har undertegnede, der i processen har været godt hjulpet og assisteret af studerende Birtha Søe.

Hanne Tanvig, Marts 2010

¹ På dansk: iværksætteri eller entreprenørskab.

² I det følgende veksles mellem begreberne spirende erhverv, iværksættere og entrepreneurship. Grænserne mellem dem er flydende, kan være et spørgsmål om nationalsprog og om det bruges i teori eller empiri.

Indhold

Forord	3
Indholdsfortegnelse	4
Sammenfatning og konklusioner	7
Baggrund og teori	7
Metode	9
Resultaterne fra interviewene og analysen heraf i stikord	10
Forskning om erhvervsudvikling i landdistrikter	12
En forløber for indeværende undersøgelse	13
Formål med denne undersøgelse	14
Regionale udviklingsteorier til belysning af nye udviklingsmuligheder i landdistrikter	15
Teorier om entrepreneurship af betydning for nye udviklingsmuligheder i landdistrikter	17
Den klassiske iværksætter, kulturen og livsformer	17
Forskellige typer iværksættere	19
Fra teorier og begreber til analyse	21
Forskellige iværksættertyper – som individer	21
Metode og elementer	23
Resultater fra undersøgelsen af de spirende erhverv i de to caseområder	27
Generelt	27
Lokalisering af aktiviteten og hvorfor dér?	28
De forskellige iværksættertyper og deres forskellige samspil med lokalsamfund	33
Nærmere beskrivelser af udvalgte spirende erhverv	37
1. Eksempel – Almindelig iværksætter – fuld tid	37
2. Eksempel - almindelig iværksætter – deltid - kombineret med lønnet job andetsteds	37
3. Eksempel – vækstiværksætter – fuld tid	39
4. Eksempel – Livsstilsværksætter - fuld tid	39
5. Eksempel livsstilsværksætter – fuld tid	40
6. Eksempel – livsstilsværksætter – deltid - kombineret med lønarbejde	41
7. Eksempel – livsstilsværksætter – deltid – kombineret med lønarbejde andetsteds	42
Lokale aktørers relationer til spirende erhverv i de to caseområder	44
Lokalrådet i Smidstrup-Skærup	45
Smidstrup- Skærup Kultur- og Erhvervsforum (SSKE)	46
Thyregod-Vester Lokalråd	47
Thyregod-Vester Borgerforening	47
Spirende erhvervs forslag til tiltag i lokal udviklingspolitik	49
Forslag til indsats med særligt sigte på lokalsamfundene	49
Forslag til indsats med direkte sigte på virksomhederne selv	50
Andre forslag	50
Betydning for teoriudvikling og yderligere analyser	51
Referencer	53
Bilag 1. Strukturanalyse af de to caseområder	56
Bilag 2. Spørgeramme - Spirende erhverv i landdistrikter	61
Bilag 3. Spørgeramme - Spirende erhverv i landdistrikter - lokale aktører	65

Bilag 4. Interviewdeltagere - spirende erhverv	67
Bilag 5. Deltagere i gruppe interviews	68
Bilag 6. Profiler af de spirende erhverv	69

Tabelfortegnelse

Tabel 1. Typer af iværksættere, succesmål og forankring i lokalsamfund
Tabel 2. Udtræk og interviewaftaler
Tabel 3. Antal interviews i de to områder
Tabel 4. Interviewpersoner fordelt på køn
Tabel 5. Lokale eller tilflyttere?
Tabel 6. Lokalisering af bopæl og erhvervsaktivitet
Tabel 7. Lokaliseringsfaktor?
Tabel 8. Interviewpersonerne som iværksættertyper
Tabel 9. Lokale relationer
Tabel 10. Brug af rådgivning
Tabel 11. Spirende erhverv som typer fordelt på de to områder
Tabel 12. Almindelige iværksætteres relationer til den lokale omverden
Tabel 13. Vækstiværksætteres relationer til den lokale omverden
Tabel 14. Livsstilsværksætteres relationer til den lokale omverden
Tabel 15. Forskellige typer spirende erhverv
Tabel 16. Befolkningstal og – udvikling
Tabel 17. Arbejdsstillinger og tilknytning til arbejdsmarkedet, 1. januar 2006
Tabel 18. Services og mødesteder
Tabel 19. Klubber, foreninger m.v.
Tabel 20. Profiler af der spirende erhverv

Sammenfatning og konklusioner

Baggrund og teori

Ny erhvervsudvikling i landdistrikter er sjældent et centralt tema i debatten. Denne undersøgelse er foretaget ud fra en formodning om, at der finder en erhvervsudvikling sted, som er værd at få frem i lyset, både til fordel for landdistrikterne selv og for samfundsøkonomien i almindelighed. Formodningen udspringer dels af egne iagttagelser ved at komme rundt i landet og dels af nyere regionale udviklingsteorier, der indkredser nye potentialer for erhverv i landdistrikter. Vi ved desuden, at "lokale kvalitetsprodukter" holder sit indtog på markedet. Måske handler den manglende opmærksomhed i debatten om, at vi ikke har øje for det nye, herunder at kunne måle det?

Så er vi på vej . Foto: Hanne Tønvig

Forud for undersøgelsen af spirende erhverv i landdistrikter i Vejle kommune blev der på foranstaltning af Vejle Kommune foretaget en statistisk baseret undersøgelse af iværksættere i landdistrikter i Vejle Kommune (Schøtt, 2009). Den bekræftede, at der findes masser af nye virksomheder også i landdistrikterne og antydede samtidigt, at de på flere områder er anderledes end den forestilling, vi har om iværksættervirksomheder i almindelighed. Den efterlod et behov for at undersøge iværksætterne i landdistrikterne nærmere igennem en kvalitativ undersøgelse, der kan gå mere i dybden og evt. supplere den registerbaserede viden.

Vejle Kommune besluttede at foretage en opfølgende undersøgelse, som kunne komme mere i dybden og samtidigt indfange alle nye typer af erhvervsaktiviteter, uanset om de umiddelbart kunne registreres i erhvervsstatistik og -regi-

stre eller ej. Nogle kunne f.eks. være meget nye og/eller være udtryk for deltidsaktivitet. Derfor anvendes ordet ”spirende erhverv” i undersøgelsen.

Af metodiske og ressourcemæssige årsager var det nødvendigt at gennemføre undersøgelsen i udvalgte lokalområder. Disse blev af kommunen udpeget til at være Smidstrup-Skærup og Thyregod-Vester skoledistrikter. De to områder blev valgt ud fra en formodning om, at de pga. deres forskellige beliggenhed i Vejle Kommune også kunne rumme forskellig slags udvikling af spirende erhverv. Smidstrup-Skærup ligger i midten af vækstzonen Trekantområdet, mens Thyregod ligger relativt langt væk fra det østjyske vækstområde, har andre historiske træk, og nærmere bærer præg af en perifer beliggenhed i retning mod Midt/Vestjylland. En indledende socioøkonomisk analyse blev foretaget og den viser da også, at der er forskel på de to samfund. Af særlig relevans for undersøgelsen er forskellig demografi og centrale indikatorer vedrørende de lokale arbejdsmarkeder³. Se bilag 1. Umiddelbart forekommer udviklingen i Smidstrup-Skærup at være mere erhvervsdynamisk end i Thyregod-Vester, hvis det f.eks. handler om befolkningsudvikling, alderssammensætning, uddannelse og indtjening. I denne undersøgelse kan vi imidlertid ikke finde store afvigelser de to områder imellem, hvilket vil fremgå senere i rapporten.

Undersøgelsen tager udgangspunkt i teorier om iværksættere eller entrepreneurship, hvor der ses nærmere på betydningen af lokalisering og relationer til de lokale omgivelser, med særligt henblik på at kunne kaste lys på landdistriktsdimensionen. Traditionelt ses en iværksætter som ”economic man” og virksomheden som en (isoleret), rationel økonomisk enhed med dertil hørende relationer til lokalisering og brug af de lokale omgivelser. For at åbne synsvinkelen har vi ledt efter muligheden af andre typers eksistens. Især er én teori fundet relevant i den sammenhæng, nemlig teorien om ”the peripheral mode of entrepreneurship” (Anderson, 2000; Jack/Anderson, 2002). Denne påviser en anden logik bag det at etablere en ny økonomisk aktivitet og om (gen)brug af lokale ressourcer på nye måder og af nye aktører med andre baggrunde, end den, der driver ”the economic man”⁴. De klassiske begreber for iværksættere suppleret med det nye rummer altså muligheden af tre slags spirende erhverv eller iværksættere med hver sine forekomster af relationer til de lokale omgivelser, og i det hele taget motiver for at være og drive et nyt erhverv:

1. Den almindelige iværksætter – at være sin egen herre, lokalsamfundet spiller en rolle pga. traditioner
2. Vækstiværksætteren – virksomhedens vækst er altdominerende, lokalsamfundet spiller ingen rolle
3. Livsstiliværksætteren – det hele og gode liv (virksomheden er integreret), lokalsamfundet spiller en aktiv rolle, også i ”virksomheden”.

Men i nyere teorier om regional udvikling peges desuden på andre typer iværksættere eller entrepreneurship end dem, som opererer på individniveau eller er sig selv. Det er typer, som udspringer af fællesskabet og fællesskabets gøremål for udvikling - måske for at understøtte ovenstående, måske for selv at stå som økonomisk aktør til fordel for fællesskabet. Her kan skelnes mellem to slags:

³ Udviklingssekretariatet indsamlede og bearbejdede relevante data til brug for denne undersøgelse.

⁴ Også selv om de driver lukrative erhvervsprojekter.

Man kan ikke se, at dette er en virksomhed med ansatte. Foto: Hanne Tanvig

4. Lokale fællesskabsentreprenører, ”social entrepreneurship” – der arbejder for fællesskabet/miljøet/sociale og kulturelle relationer, der kan, men ikke nødvendigvis, aflede økonomisk aktivitet i området
5. Lokale økonomiske entreprenører, ”community business entrepreneurship” – har direkte lokaløkonomisk udvikling med baggrund i fællesskabet for øje og har desuden fokus på miljøet/sociale og kulturelle forhold.

Metode

Ved indkredsningen af spirende erhverv i de to caseområder, Smidstrup-Skærup og Thyregod-Vester skoledistrikter, tog vi udgangspunkt i CVR-registret. Vi var interesseret i de virksomheder, der var oprettet siden 2005. Efter en sortering i listerne⁵ udvalgte vi vilkårligt dem, som vi ønskede at komme i kontakt med. Vi udtrak hver tiende på listen, indtil vi havde et tilstrækkeligt antal at henvende os til for et nærmere interview. Vi gennemførte i alt 35 interviews, ligeligt fordelt mellem de to områder. Antallet er temmelig stort i betragtning af det samlede antal spirende erhverv i perioden i de to områder. Interviewene foregik på baggrund af en semistruktureret spørgeguide og forløb som samtaler. Se bilag 2 og 4.

Før og efter gennemførelsen af interviewundersøgelsen af spirende erhverv gennemførte vi gruppeinterviews med repræsentanter fra Smidstrup-Skærup Lokalråd og Thyregod-Vester Lokalråd samt Smidstrup Skærup Kultur- og Erhvervsforum (SSKE) og Thyregod-Vester Borgerforening. Det skete for at få reaktioner fra dem vedrørende erfaringerne fra interviewene og spørge til

⁵ CVR-registret tæller en del erhvervsvirksomheder med, som reelt ikke er iværksættere. De indgår, fordi de har foretaget en papirmæssig forandring med udløsning i en ny CVR-registrering det pågældende år.

deres syn på sig selv og deres roller som støttestruktur for spirende erhverv. Se bilag 3 og 5.

Resultaterne fra interviewene og analysen heraf i stikord

- Der er ikke grundlæggende forskelle på undersøgelsens resultater, når de to områder sammenlignes⁶
- Et fåtal er vækstiværksættere, mens der er flest livsstilsiværksættere og næsten ligeså mange almindelige iværksættere.
- De fleste spirende erhverv drives af mænd, navnlig som almindelige iværksættere og vækstiværksættere. Kvinderne er mere tilbøjelige til at blive livsstilsiværksættere
- Der drives mange slags erhvervsaktivitet set branchemæssigt. Landbrug i almindelig forstand er fraværende.
- Mange drives som sideerhverv, hvoraf nogle er på vej til at blive til mere, og andre ikke planlægges til at blive til mere i økonomisk forstand, underforstået at de fortsat betyder meget for de enkelte på andre måder. Det gælder især for kvindernes vedkommende.
- De fleste er helt nye, men enkelte er overtagelser af eksisterende erhverv, der i flere tilfælde dog ændrer profil.
- Et (lille) flertal er tilflyttere.
- Omtrent alle driver aktiviteten med udgangspunkt i deres bopæl, og ofte er det ledige ressourcer her, som udløser erhvervsaktiviteten (f.eks. er mange flyttet ind i en nedlagt landbrugsbygning)
- De fleste er i det hele taget lokaliseret pga. valg af bopælen dér, og valg af bopæl er foretaget inden/uafhængigt af opstart af erhvervsaktivitet
- Stedet, sociale relationer og natur er udslagsgivende lokaliseringfaktorer
- Mange er ikke synlige i almindelig bevidsthed, de er det også fysisk set udefra (bl.a. fordi de driver e-handel)
- For de fleste spiller sociale relationer i lokalområdet en stor rolle, også på virksomhedsplan
- De fleste trækker ikke på offentlig rådgivning o.l., men på kolleger, venner og familie som rådgivere
- De fleste kender ikke til/bruger ikke forskellige støtteordninger, f.eks. til landdistriktsudvikling
- Mange har forslag til tiltag, der kan virke fremmende for spirende erhverv – men som typisk handler om forhold i lokalsamfundet og fællesskabet og altså ikke først og fremmest om direkte støtte til det enkelte erhverv. Se de pågældende forslag i særskilt kapitel.

En grundhypotese var, at forskellige spirende erhverv eller iværksættertyper agerer forskelligt i relation til deres lokale omgivelser. I undersøgelsen viser det sig at:

- Vækstiværksætterne, som udgør et fåtal, er på vej væk og/eller har adskilt bolig og erhverv efter etablering
- De almindelige iværksættere er socialt forankrede, men erhvervsaktiviteten er ikke klart forankret i lokalsamfundet
- Livsstilsiværksætterne er forankrede på en måde, så de lokale fysiske res-

⁶ Se uddybning senere.

sourcer (træk på naturen/ledige ressourcer) foruden de sociale relationer spiller en rolle for erhvervsaktiviteten.

Fra gruppeinterviewene kan vi konkludere:

- De lokale aktører var ikke klar over så mange spirende erhvervs eksistens, og at mange spirende erhverv er anderledes, end det man forstår som en almindelig virksomhed. De to forhold kan hænge sammen
- Der findes aktører og fællesaktiviteter af stor betydning for udvikling i fællesskaberne, men aktørerne har ikke haft en klar bevidsthed om deres rolle som erhvervsaktører, undtagen SSKE i Smidstrup-Skærup

I forhold til de nyere udviklingsteorier har vi fået bekræftet, at der findes masser af spirende erhvervsaktivitet, og især at der findes nye erhvervstyper i landdistrikter, som kan siges at have en særlig samhørighed med landdistrikter i forbindelse med ”the peripheral mode of entrepreneurship”. Det klassiske erhvervsbegreb med dertil hørende instrumenter må altså suppleres.

I forhold til fremme af landdistriktsudvikling er der meget at tage fat på møntet på de spirende erhverv eller iværksætterne selv, men også på de lokale aktører. De kan spille en stor rolle og har en stor opgave foran sig, i tæt samarbejde med de spirende erhverv.

Varesortimentet står inde i garagen. Foto: Hanne Tanvig

Forskning om erhvervsudvikling i landdistrikter

Det er kendt, at strukturudvikling har reduceret landbrugets⁷ betydning radikalt, når den måles i lokal beskæftigelse og antal husstande i landdistrikterne, og at landbruget set på andre måder ikke længere er landdistrikternes omdrejningspunkt. Det er ikke helt så kendt, at der alligevel findes mange arbejdspladser i landdistrikterne, som altså ikke knytter sig til landbrug, ej heller som følgeerhverv. For år tilbage beskæftigede forskere sig dog med det forhold, at erhvervsudvikling fandt sted i egne af landet, hvor man ellers ikke havde fundet det sandsynligt. Man identificerede den senindustrielle vækstbølge, der især slog ind over det vestligste Danmark og navnlig i de tyndest befolkede områder. Dermed blev daværende⁸, gængse teorier om erhvervslokalisering undsagt, for ifølge teorierne var erhvervsudvikling et by-anliggende⁹. I forskningen blev det indkredset, at der i stedet fandt en overflytning af produktionsopgaver sted – fra storbyernes overophedede arbejdsmarkeder til områder af landet, hvor der var mere attraktive produktionsvilkår, bl.a. i form af en motiveret arbejdskraft og ledige ressourcer. Se f.eks. Maskell (1986). Han og andre, f.eks. Tanvig (1995) viste samtidigt, at overflytningen ikke primært skete i form af virksomhedsudflytninger, men ved at nye virksomheder eller små, decentralt beliggende virksomheder tiltrak og udviklede de omlokiserede produktionsopgaver, med store, lokale beskæftigelseseffekter til følge. Uden iværksætterne havde dette decentrale opsving næppe fundet sted.

Begrænsninger i statistikken gjorde det imidlertid vanskeligt at undersøge den faktiske forekomst af ”rigtige iværksættere”, dvs. opstart af helt nye virksomheder, og fordelt på mindre geografiske områder eller f.eks. i landdistrikter. Blandt de første undersøgelser, som introducerede tal om ”rigtige” iværksættere i landdistrikter i forhold til i andre områder var f.eks. Tanvig (2003). Her blev det afdækket, at iværksætterraten¹⁰ generelt set alligevel var lavere i landdistrikterne end i byerne, specielt de store byer. Desuden blev der fundet store regionale forskelle, således at landdistrikter og større byer i regioner¹¹ med stor vækst også havde flere iværksættere end landdistrikter og større byer i regioner med lav eller ingen vækst. Undersøgelserne kunne altså ikke umiddelbart bekræfte, at tilvækst i Vestdanmark skyldtes en relativt højere grad af iværksætteraktivitet her. Dette tilsyneladende paradoks kan imidlertid forklares på forskellige måder: 1. det relativt færre antal iværksættere¹² havde desto større succes målt i beskæftigelse 2. undersøgelserne blev foretaget efter vækstbølgens nedslag, dvs. at ”overskud” af iværksætterpotentiale og ressourcer kan have været opslugt, og der var travlhed i forbindelse med sikring af væksten, 3. der blev anvendt gennemsnitstal for ”landdistrikter” hvorved lokale forskelle blev nivelleret og 4. selve iværksætterbegrebet i den anvendte statistik fokuserer på en bestemt type iværksætter og indsnævrer derved feltet, således at andre former

⁷ Her menes det konventionelle, fødevarereproducerende landbrug. Som det vil fremgå senere, viser undersøgelsen, at der nu kan tales om ”nyt brug af land”.

⁸ De samme teorier er stadig dominerende, og ved et første øjekast ”passer” de også bedre på den faktiske udvikling, som den forløber nu.

⁹ Ganske som nu.

¹⁰ Iværksætterraten opgøres som antal iværksættere ift. antal erhvervsaktive.

¹¹ I statistikken var det daværende amter.

¹² Målt i forhold til den erhvervsaktive befolkning i områderne.

for iværksætterier ikke blev registreret. Her tænkes f.eks. på typer af ny erhvervs-mæssig aktivitet, der ikke endnu har fået en klar form af en ny, selvstændig virksomhed.

Siden er der imidlertid sket så væsentlige ændringer i drivkræfterne bag den regionale erhvervs- og arbejdsmarkedsudvikling, at anvendeligheden af den tidligere forskning og de pågældende undersøgelser resultater bør suppleres eller korrigeres. Ikke mindst globaliseringen med en potentielt anderledes rumlig arbejdsdeling har vendt op og ned på lokaliseringmønstre og muligheder – som teoretisk set også har skabt nye muligheder for spirende erhverv eller iværksættere i landdistrikter. Fysisk produktion gør sig i langt mindre grad gældende i et land som Danmark, hvorimod ikke-materielle erhvervsaktiviteter, f.eks. videnbaserede services, vinder indpas, med andre lokaliseringmuligheder til følge, stærkt understøttet af nye teknologier. Den ovennævnte forskning baserede sig netop på den tidligere industriudvikling, hvor strømme af varer og arbejdskraft først og fremmest var fysisk forekommende i et rum, der var afgrænset af transportafstande og fysisk tilgængelighed.

En forløber for indeværende undersøgelse

Blandt nye undersøgelser, som handler om iværksættere i landdistrikter, er Schøtt, op ref. Den omhandler iværksættere etableret i 2004, og som fortsat eksisterede i 2007. Landdistrikterne forstås i den undersøgelse som hele det geografiske område uden for Vejle by, og i dele af undersøgelsen sammenlignes med tidligere undersøgelse af iværksættere i byen Vejle¹³. Schøtt viste:

- Med udgangspunkt i CVR-registret blev 338 virksomheder indkredset som etableret i 2004 og eksisterende i 2007, hvilket antyder et vist volumen.
- Langt de fleste iværksættere er mænd (70 % og derover), hvilket gælder uanset om der fokuseres på land eller by¹⁴
- Lidt flere iværksættere i byen har studentereksamen og lidt flere på landet har 10 års skolegang
- På landet har langt flere dog en mellemlang eller lang videregående uddannelse, mens dem i byen især har en erhvervsuddannelse
- På landet har iværksættere generelt en lidt større erhvervmæssig erfaringsbaggrund
- 80 % af iværksættere på landet er etableret på stedet, mens de resterende 20 % er tilflyttet ret hurtigt efter etablering (ingen tal fra byen)
- Mange flere på landet er dannet uafhængigt af andre virksomheder
- Mange flere på landet har en enejer – i byen har mange flere en ”delvis ejer” (hvis ikke enejer, er mange familieejede)
- Innovationsgraden er lavere på landet
- Eksport er meget mindre almindeligt på landet end i byen
- De, der ikke har ansatte, er tilbøjelige til ikke at ville have ansatte, mens de der har, forventer ansættelse af flere
- Der er en tendens til, at dem på landet forventer færre jobs end dem i byen

¹³ Desværre er det ikke muligt at undersøge iværksætterraten i medfør af denne undersøgelse, og altså ej heller at kunne sammenligne den indenfor forskellige lokalområder, herunder i Vejle by ift. resten.

¹⁴ Dette ses også i mange andre undersøgelser. Men som noget nyt ses desuden, at omfanget af kvindelige iværksættere er stærkt stigende i udkantsområder, se også senere.

- De fleste iværksættere har overskud – og det gælder især dem på landet
- Virksomheder uden ansatte kører oftere med overskud
- Virksomheder på landet er mere tilbøjelige til at trække på lokale rådgivere
- Virksomhederne er forankrede i lokalsamfundet – ejerne/lederne bor selv på stedet (90 %) – de deltager i det sociale liv, de sponsorerer lokale foreninger m.fl.
- Bopæl er en særlig vigtig faktor for lokalisering af virksomheden, men også natur og arbejdskraft.

Umiddelbart påvises sammenhænge mellem iværksætternes etablering og lokalisering på stedet – i landdistrikterne - og forankringsmæssige, sociale forhold samt særlige egenskaber ved landdistrikter, nemlig naturen. Undersøgelsen har dog ikke haft til formål at gå tættere på de relationer, og der er fortsat masser af spørgsmål at stille. Schøtts undersøgelse viser ikke desto mindre, at der findes forskellige typer iværksættere, eller i hvert tilfælde at ikke alle er vækstorienterede og har eksport, innovation og andre klassiske erhvervsmaal med deres aktivitet. Den viser, at mange iværksættere i landdistrikterne er veluddannede, og at mange klarer sig bedre som helt små (uden ansatte) end dem, der har ansatte. På flere måder synes undersøgelsen således at bryde med generelle opfattelser af, hvad der kendetegner iværksættere, i hvert tilfælde når de er lokaliseret i landdistrikter.

Formål med denne undersøgelse

Almindelige teorier om, hvad der driver den regionale erhvervsudvikling kalder på mere viden, og Schøtts undersøgelse inspirerer ligeledes til at arbejde videre med temaet. Især synes der behov for at undersøge iværksætters relationer til stedet eller de lokale omgivelser, og her i særdeleshed når stedet er ”landdistrikter”.

Det skal bemærkes, at begrebet ”spirende erhverv” anvendes for at signalere en bredere fortolkning af hvad og hvem, der kan komme i betragtning, end et klassisk iværksætterbegreb vil kunne indkredse, jf. ovenstående¹⁵.

Undersøgelsen af spirende erhverv i Vejle kommunes landdistrikter har derfor til formål at børe i spørgsmålene:

1. Hvad er ”spirende erhverv” i landdistrikter?
2. Hvem står bag?
3. Hvorfor lokaliserer de sig i landdistrikter?
4. Hvad betyder lokaliseringen for deres eksistens og udvikling?
5. Hvordan er deres relationer til deres lokalsamfund og vice versa?

Da undersøgelsen ønskes anvendt (af Vejle Kommune) som et led i den lokale udviklingspolitik, er det naturligt også at stille spørgsmålet:

Hvad kan der gøres for såvel det enkelte spirende erhverv/den enkelte iværksætter, som for deres relationer og lokale omgivelser, så de bedre kan støttes op om?

¹⁵ Ligesom iværksætterbegrebet i øvrigt dækker spirende erhverv to sider, nemlig den økonomisk/organisatoriske aktivitet (virksomheden) og personen/personerne bag (iværksætteren). I mange tilfælde vil der fremover ikke skelnes mellem de to sider.

Regionale udviklingsteorier til belysning af nye udviklingsmuligheder i landdistrikter

Nye regionale udviklingsteorier kan belyse, hvorfor spirende erhverv er relevante at tage op i et landdistriktsperspektiv. Med globaliseringens fremmarch, hjulpet frem af IKT, skabes et uendeligt større marked, øget konkurrence og mobilitet ift. tidligere. Varer, viden og økonomi strømmer grænseoverskridende i tid og rum, i nye alliancer og netværk. Castells (1996) kalder det for "space of flows". Men et andet type rum, af Castells kaldt "space of place", har, som den anden side af mønten, samtidigt fået voksende betydning. Det stedlige, det lokalt unikke, eller de særlige lokale forhold på stedet bruges som genstande i de økonomiske kredsløb og kan give sig udslag i realisering og konkretisering af nye lokaløkonomiske aktiviteter på det sted. Af og til kaldes denne sammenhæng for "glokalitet". Denne sammenkobling forudsætter evner i de pågældende lokalsamfund til at begå sig i det nye univers og bruge dets muligheder, således evner til at bruge de stedlige fordele økonomisk professionelt til f.eks. etablering af ny erhvervsaktivitet, evner til at agere i netværk, lokalt som extra—lokalt. "Holding down the global" er blevet en talemåde, se f.eks. Amin/Thrift (1996).

Ray (1999a;b) introducerer begrebet den "neo-endogent" bestemte udvikling. Hermed forstås, at man fra lokalt hold skal bringe sig selv i spil og indgå i eksterne alliancer for at få del i udviklingen. Udviklingen er ikke noget, der bare kommer – udefra -¹⁶, men heller ikke noget, der kommer alene ved lokalt funderede og orienterede, såkaldt endogene tiltag, sådan som lokal landdistriktspolitik mantra¹⁷ ellers ofte er. Begrebet "neo-endogent" dækker med andre ord over kombinationen af en endogent betinget udvikling koblet med exogene kræfter.

Ray, op ref., skriver desuden om, at vi i stedet for at betragte landdistrikterne som et fælles hele bør betragte dem som forskellige lokalsamfund. Hvert lokalsamfund består af mange forskellige, lokale kapitaler (fysiske, sociale, kulturelle, økonomiske m.fl.). Vi kan supplere, at den fysiske kapital må anses for at gøre den forskel, at landlige lokalsamfund kan udskilles fra andre, herunder at præget af et større naturindhold, lavere befolkningstæthed osv. sætter sig igennem. Og at de formentlig ikke alene giver visuelle forskelle men virker tilbage på de øvrige lokale kapitaler. Når landlige lokalsamfund er forskellige fra hinanden, anser ovenstående teorier det for forskellige mix af de lokale kapitaler. Regionale rammebetingelser gør sig naturligvis gældende¹⁸, men lokalsamfund

¹⁶ Dette nye univers giver i øvrigt også god mening til den form for lokal landdistrikts-udviklingspolitik, der understøtter udvikling af nye lokale gøremål, levevilkår og arbejdspladser, foretaget af de lokale selv.

¹⁷ Bottom-up begrebet står ofte så stærkt og fremmer projektkulturen, at større strategiske perspektiver og sammenhænge i den lokale udvikling forspildes. I litteraturen skrives f.eks. om, at lokal landdistriktsudviklingsaktivitet virker fragmenteret, f.eks. van der Ploeg (2002).

¹⁸ Statistikken viser, at vi i gennemsnitstal kan skelne mellem landdistrikter i udkantsområder og landdistrikter i nærheden af storbyer. Bryder vi imidlertid disse gennemsnitstal ned, finder vi, at der lokalt kan være store forskelle, f.eks. vist i Johansen/Eskildsen (2008).

kan altså udvikle sig i deres egne spor og dermed evt. bryde med gennemsnittet, herunder f.eks. danne forskellige rum for spirende erhverv. Opfattelsen af de nye rum bryder derfor også med ideer om, at land enten er landbrugets areal eller er byens opland og reservoir, sådan som konventionelle teorier ser det. Landlige lokalsamfund kan i stedet vitalisere sig/vitaliseres som baser for ny (selvstændigt betinget) økonomisk udvikling.

Med et andet, men beslægtet forskningsperspektiv, f.eks. taget fra Kitchen/Marsden (2009), kan vi operere med forskellige paradigmer. De modstiller paradigmer om landdistrikter som basis for vareproduktion (fødevarer) versus landdistrikter som nye konsumptionslandskaber, f.eks. byboeres adgang til natur og oplevelser¹⁹, og finder, at ingen af dem bruger landdistrikterne som resourcebase optimalt. De ser et tredje som en mulighed. Også i Ploeg/Marsden (eds.) (2008) fremhæves, at de stedlige ressourcer (kan) revitaliseres eller genoplives - "re-resourcing", og at der kan finde en "repatterning" sted, dvs. at nye lokale økonomier skabes med udgangspunkt i de landlige komparative fordele. Som forudsætning herfor er dog fortsat, at folk evner at realisere det nye perspektiv, jf. Perkins (2006): "The changing meaning of the rural and the ways people make a living in rural areas is intimately tied up with the ways these forces work themselves out. Thus raises an interesting question about social agency in rural commodification..... This focus on entrepreneurialism is important ...", pp. 254.

Ovenstående lægger op til, at ikke alt der findes i landdistrikter er "rural", nemlig det som ikke bygger på direkte samspil mellem "man and living nature" eller mellem aktør og stedet (det særligt landlige), f.eks. erhverv uden relationer til det lokale samfund undtagen adressen²⁰. Det rurale er for dem en social konstruktion, som kan eksistere side om side med andre strukturer og adfærd, der ikke er rurale i de enkelte lokalområder²¹. To synsvinkler og landdistriktsbegreber er i spil:

1. At der findes landlige lokalsamfund bundet sammen af den fysiske komponent, men i øvrigt kan være meget forskellige – dvs. at "alt" hvad der findes og foregår her er omfattet
2. At alene det og dem, som direkte inddrager og afspejler den særlige landlige dimension i deres virke, er relevant i en landdistriktsdiskurs – dvs. at der i "landligt" beliggende lokalsamfund kan findes formationer, som ikke er "rurale".

Begge fokuserer på nye muligheder og landdistriktsaktiver. I denne undersøgelse er vi bevidste om distinktionen, men som udgangspunkt vælges den første for nemlig at kunne indfange alle de spirende erhverv/deres aktører (samlet set som udtryk for entrepreneurship), der måtte være at finde. Vi interesserer os altså, som i det efterfølgende, både for "entrepreneurship in rural areas" og for "rural entrepreneurship", men forventer, at det landlige steds betydning og relationer til de landlige, lokale omgivelser er forskellige i forskellige former for entrepreneurship.

¹⁹ Begge udtrykker de i øvrigt traditionelle opfattelser af landdistrikter.

²⁰ Vi skal senere se, at denne skelnen kan give mening til forklaring af forekomsten af forskellige former for spirende erhverv eller iværksætterbegreber i landdistrikter.

²¹ I den danske landdistriktsdebat skelnes (sjældent) og begge positioner bruges i flæng, og det kan være en af årsagerne til, at debatten ofte er uklar.

Teorier om entrepreneurship af betydning for nye udviklingsmuligheder i landdistrikter

Fra forskellige vinkler og på forskellige niveauer er der i det foregående kastet teori-inspireret lys på potentialer for ny erhvervsudvikling i landdistrikter. Der findes store potentialer, som især knytter sig til at anvende og omsætte særlige, stedlige værdier. En tydelig forudsætning for realisering af de nye perspektiver kan indkredses til, at det er aktører i det lokale niveau, som skal gå i front, og derfor er opmærksomhed overfor begrebet ”entrepreneurship” relevant. I litteraturen²² kan vi også få større indblik i det til brug for vor egen analyse. Her skal vi opsummere nogle centrale iagttagelser, som hver især og tilsammen kan bruges til at belyse og nuancere:

Hvorfor og hvordan der kan være et særligt og forskellige samspil mellem ”entrepreneurship” og lokalisering i landdistrikterne set som sted eller lokalt miljø.

Den klassiske iværksætter, kulturen og livsformer

Den tidligere beskrevne decentrale erhvervsudvikling i Vestdanmark kunne foregå ved hjælp af lokal initiativkraft, ofte benævnt som en særlig iværksætterånd. På individniveau kunne man finde den faglærte mand med trang til selvstændighed, der etablerede egen virksomhed lokalt pga. solide rødder i sit lokalområde og efter inspiration fra kolleger eller den virksomhed, vedkommende var udlært i. Man forbandt iværksætterånden med miljøet og i øvrigt en kultur, der var overleveret fra landbrugssamfundet og selvejet. Begreber som selvstændighedslivsformen, versus lønmodtagerlivsformen tog form (Højrup, 1983). Mange studier fordybede sig i Vestjylland og vestjyderne, der pga. rødderne i et nøjsomt og selvstændigt jordbrug blev anset for at være særligt foretagsomme²³, fordi de var tvunget til at klare sig selv på et beskedent grundlag²⁴. Hjalager (1987) brugte den samme forklaringsmodel på det forhold, at Lolland ikke var kommet med i det daværende opsving svarende til, hvad der foregik i andre perifert beliggende områder. Tesen var, at lollikkerne primært bar på lønmodtagerlivsformen som følge af historisk bestemte traditioner for lønarbejde ved de rige, store godser, og derfor ikke satte sig selv for bordenden for at skabe alternative indkomstgrundlag, da der opstod behov for det. Der kan nævnes andre bidrag, som så en sammenhæng mellem omfanget af entrepreneurship eller iværksætteri og lokale traditioner og kulturer.

Disse forløbere blev grundstammen til det iværksætterbegreb, som var styrende i erhvervspolitikken i mange år, og for den definition som anvendes i stati-

²²Det er som udgangspunkt litteratur fra en anden forskningskontekst end landdistriktsudvikling. De to temaer – ”rural development” og ”entrepreneurship” – foregår sædvanligvis i hver sine spor.

²³ Et af de mest udforskede områder er Herning/Ikast.

²⁴ Det skal tilføjes, at f.eks. i Sverige var der tilsvarende fokus på særlige lokale, foretagsomme miljøer. Johannisson (2004) skrev f.eks. om ”Gnosjöanden”. I senere studier introducerer han begreber som social kapital og socialt entrepreneurship som bagvedliggende faktorer.

stik, Se f.eks. Nielsen/Christensen/Wickmann (1992). Vi har her at gøre med iværksætteren, som etablerer en selvstændig virksomhed, meget vel befordret af lokale miljøer, men hvis logik i øvrigt er styret af at drive erhverv uden lokale bindinger, sigte på eller inddragelse af de særlige stedlige forhold²⁵, dvs. at agere uafhængigt og på lige fod med alle andre erhverv. Denne tilgang svarer derfor til ovenstående ”entrepreneurship in rural areas”.

Samspil mellem entrepreneurship og lokalisering i landdistrikterne set som et særligt sted eller lokalt miljø

Blandt centrale entrepreneurship-forskere med et regionalt fokus er Anderson (2000). Han borer i det tilsyneladende paradoks, at der findes succesfulde nye erhverv beliggende i områder, som gængse teorier ville have udelukket. De teorier fremhæver agglomerationer som forudsætning for økonomisk succes i form af den usynlige forbindelse mellem vækst og (by)tæthed til forklaring af de herskende centraliserings- og koncentrationstendenser. I sine studier finder han en alternativ form: ”a peripheral mode of entrepreneurship”. Denne slags entrepreneurship inkluderer træk på særlige, ofte historisk betingede ”left-over-qualities” eller ”the otherness” ved de pågældende områder. Stedlige, ofte unikke værdier revitaliseres i en postmoderne form, hvor f.eks. kultur sættes på en økonomisk formel og recombines, således at de stedlige værdier øges. Anderson skriver om et kulturelt styret udviklingsparadigme frem for det klassiske, teknologiske styrede. Entreprenøren i det kulturelle paradigme forstår at inddrage lokale stedlige kvaliteter, de rurale, og konstruere et nyt produkt, som kan imødekomme en ny forbrugerkultur byggende på f.eks. æstetisk konsumtion²⁶. Anderson fæstner sig ved, at de pågældende entreprenører i vid udstrækning er tilflyttere til områderne og at de sædvanligvis er veluddannede, i modsætning til den øvrige lokalbefolkning. Forklaringen er, at tilflyttere kan se de stedlige værdier i et nyt lys og nye muligheder for ellers skrinlagte erhvervsaktiviteter, fordi de ikke er ”hjemmeblinde”, og at de har en viden og et udblik, så de kan realisere aktiviteterne i nye, relevante former og på fremmede markeder. Der er således lighed med begreber som ”re-resourcing” og ”repatterning” i tidligere kapitel, men Andersons eksempler viser, at han ikke isolerer potentialer til først og fremmest at være nye typer jordbrug.

Jack/Anderson (2002) arbejder desuden med ”embeddedness” eller lokal forankring som betydningsfulde forudsætninger for det, de forstår ved ”rural entrepreneurship”. Rurale entreprenører agerer i og er selv en del af de lokale strukturer og miljøet og er altså med til at reproducere deres egne forudsætninger. Lokale, sociale netværk er betydningsfulde i den sammenhæng, men som forfatterne anfører, er der tale om relationer omkring ”rural entrepreneurship”, der omfatter mere end sociale netværk²⁷. Disse sammenhænge mellem entreprenør og omgivelser, betyder efter forfatterens mening, at politik til fremme af iværksættere ikke alene skal kunne påvirke de pågældende entreprenører, men også deres omgivelser.

²⁵ Bortset fra ofte at se dem som negative rammevilkår.

²⁶ Et eksempel er genoptagen brug og renovering, i turismesammenhæng dyrt betalt, af et dybt forældet men genopdaget og renoveret transportsystem, som kun findes det pågældende sted.

²⁷ Sociale netværk forstås angiveligt her som uformelle (mellem-menneskelige) relationer, hvor entrepreneurship-dimensionen desuden forudsætter økonomisk orienterede relationer (af formel karakter).

Benneworth (2003) følger i deres spor. For ham indebærer ovenstående, at entrepreneurship skal forstås og analyseres anderledes end ud fra en såkaldt "factorial approach", som alene giver mulighed for at opfatte den klassiske iværksættervirksomhed. Den tilgang kan altså ikke indfange den nye type entrepreneurs relationer til det særligt stedlige og de lokale omgivelser. Med et udvidet fokus kan man til ydermere få øje på langt flere og større iværksætterpotentialer og relationer fremadrettet. Relationer der samtidigt kan virke befordrende og stabiliserende for den enkelte iværksætter - som dermed får en buffer eller en stabilitet, der ellers ikke ville være tilfældet. I det udvidede begreb indgår "institutional thickness" forstået som mange fælles værdier og koder, se f.eks. Amin/Thrift, op ref., "collective competencies" forstået som interesse og evner til lokalt samarbejde og deltagelse i netværk. Både Benneworth, op ref., og Anderson, op ref., fremhæver, at landdistrikter generelt har en komparativ fordel, nemlig at de nødvendige sociale netværk sædvanligvis er stærkere her end andre steder. Benneworth bemærker i øvrigt, at kvinder generelt har store uformelle netværk til forklaring på det forhold, at der findes mange kvindelige iværksættere i de områder, han har undersøgt²⁸.

Forskellige typer iværksættere

Ovenstående nuancerer iværksætterbegrebet. Det klassiske begreb omfatter den enkelte person, som søsætter en virksomhed i princippet uafhængigt af omgivelserne. Meget tyder alligevel på, at det for mange også handler om nøje samspil mellem den enkelte, eller flere, entreprenør(er) og deres fysiske, sociale og kulturelle omgivelser, måske især når stedet for aktivitet er landdistrikter.

Ligesom Wheelcock & Baines (1998) finder, når entrepreneurship analyseres bredere end i en erhvervsøkonomisk sammenhæng, kan iværksættere have andre motiver end det at tjene penge m.v., eller det at være "economic man". Det kan f.eks. være at skabe beskæftigelse til sig selv alene, for ikke at skulle flytte væk efter andet job. Det kan være kulturelt bestemte rødder eller for at sikre sin og familiens sociale relationer til stedet eller for fortsat at kunne deltage i stedets udvikling. Det kan være for at realisere sig selv og en levevis på andre formler, f.eks. noget, der ellers ville betragtes som en hobby. Anderson (op ref.) og Henderson (2002) skriver, at entrepreneurship for nogle lige såvel kan kædes sammen med at sikre sig livskvalitet. For at tydeliggøre forskellen på "economic man" som iværksætter og iværksætteren med livskvalitet som ledestjerne, "economic-cultural man"²⁹, som det styrende hensyn³⁰ modstiller de vækstiværksættere og livsstilsværksættere³¹: Vækstiværksættere har den økonomiske forretnings succes og vækst som mål, med en indbygget logik, der som oftest fører til en lokalisering i økonomiske koncentrationer og indhøstning

²⁸ En nylig undersøgelse af kvindelige iværksættere har da også indkredset Læsø som det sted, hvor andelen af kvindelige iværksættere er højst (i forhold til erhvervsaktive) i hele landet (Erhvervs- og Byggestyrelsen (2008). Men Schøtt (2007) finder, at kvinder ikke i samme grad som mænd er vækstorienterede. Med udgangspunkt i tilsvarende statistik skriver Dansk Industri og Dansk Iværksætterforening: "de få kvinder der starter egen virksomhed har ofte lavere vækstambitioner end mænd. De prioriterer nemlig familielivet før virksomheden" www.erhvervsbladet.dk/article/20070430/news01/105010158/&template=print.

²⁹ Begrebet er en omskrivning foretaget af red.

³⁰ Resultater i Keeble/Nachum (2002) leder til sontring.

³¹ Direkte oversættelse af "life style" der styrer efter øget livskvalitet.

af agglomerationsfordele. For livsstils-iværksættere er den økonomiske aktivitet snarere et middel til at realisere det gode liv end et mål i sig selv, og dermed en logik, som meget vel kan føre til en lokalisering på steder uden en stærk økonomisk basis³². I analogi med Anderson, op ref., kan der herimellem findes den slags, som praktiserer "the peripheral mode of entrepreneurship" og får økonomisk succes på den måde.

Der er tidligere peget på dynamiske relationer mellem entrepreneurship og stedet eller omgivelserne, således at entrepreneurship ikke alene realiseres som følge af enkeltindviders uafhængige dispositioner, men kan befordres af det lokale samfund. Det lokale samfund kan derfor også opfattes som en aktør, under begrebet "community agency". "Community agency" omfatter opbygning og en organisering af lokalsamfundet til fordel for udvikling³³. Det kan ikke afvises, at "community agency" indirekte kan sigte på entrepreneurship, f.eks. når det er som "social entrepreneurship". Gennem en diskursanalyse har Parkinson & Howorth (2008) f.eks. fundet, at "social entrepreneurship" ofte eksisterer som følge af en ideologisk begrundet kamp mellem lokale myndigheder og det lokale fællesskab for at sikre funktioner, livsbetingelser og forandringer til fællesskabets fordel. Mange placerer "social entrepreneurship" inden for frivillighedens og den ideelle sektors økonomi. "Social entrepreneurship" forbindes af andre med det at imødekomme og tilfredsstille et socialpolitisk betinget behov i fællesskabet og på ordinære profitorienterede virksomhedsvilkår. I det hele taget findes der flydende grænser, og som Nielsen/Klyver/Evald/Bager (2008) skriver, er der tale om et kontinuum inden for "social entrepreneurship" mellem det at ville en bedre verden og det at gøre forretning.

Nogle tager et yderligere skridt i retning af, at lokalsamfundet selv spiller rollen som den aktive eller økonomisk implicerede entreprenør. Johannisson (2000) gør det ikke mindst i sin beskrivelse af "social entrepreneurship" som baggrunden for den ekstra og særlige entrepreneurship, der findes i Gnosjö³⁴. Johnstone/Lionais (2004) introducerer begrebet: "community business entrepreneurship". Det handler om, hvorledes de lokale samfund bringer det lokalt, stedlige i spil og får betydning i det "glokale" kompleks, eller hvorledes "place overcomes space"³⁵.

I det følgende skelnes mellem den form, som tilstræber at påvirke rammerne for entrepreneurship (fremover kaldet "social entrepreneurship" i Johannissons ånd) og den form, som selv praktiserer entrepreneurship på fællesskabsniveau, "community business entrepreneurship". Ifølge disse teorier har vi at gøre med et perspektiv på entrepreneurship spændende fra den individuelle iværksætter uafhængig af sine lokale omgivelser over vedkommende, som er stærkt afhængig af dem, til fællesskabet som entreprenør, som derved danner et symbiotisk forhold mellem den individuelle og fællesskabet.

³² I denne undersøgelse nøjes vi ikke med at se på de to typer.

³³ Begrebet synes i øvrigt at passe til de mange lokale grupper eller ildsjæle, der i en landdistrikts-udviklings-sammenhæng, tager initiativ til og udvikler lokale projekter. Nogle af dem kan meget vel have et helt eller delvist sigte på erhvervsudvikling og matche det, som ovenfor benævntes det kulturelle paradigme.

³⁴ Der tages afsæt i Castells, op ref.

Fra teorier og begreber til analyse

I tidligere kapitler har vi indkredset historie bag samt baggrunde og potentialer for nye erhverv i landdistrikter. Vi ved, at landbruget som det koncentriske udgangspunkt for udviklingen i landdistrikter for længst er ophørt. I en dansk sammenhæng ved vi også, at en senindustrialiseringsbølge erstattede tabet af mange af de lokale arbejdspladser efter landbrugets tilbagetrækning, i en form hvor små nye decentralt beliggende virksomheder fik næring. Herefter kan der imidlertid peges på et paradigmeskift,³⁵ af betydning for samspil med stedet og de lokale omgivelser, hvor erhvervsdimensionen ændrer karakter. Det nye har ved første øjekast flere lighedstegn med det oprindelige, som omfattede landbrugets æra. Dette skift synes nemlig at kunne fremme landdistrikters potentialer, fordi stedets ressourcer – i form af jord og natur – kan materialiseres, men i nye former, og de særlige, stedlige værdier – f.eks. herlighedsværdier i natur og kultur - og relationer til de lokale omgivelser – f.eks. sociale netværk – kan bruges i de nye økonomier. Realiseringen af de forskellige paradigmer og dermed udkrystalleringen af f.eks. nye erhverv som typer tiltrækker imidlertid opmærksomhed overfor aktørerne, eller menneskene bag entrepreneurship³⁶ i de forskellige paradigmer. Her skal vi sammenfatte og operationalisere de dele, som især kan understøtte den foreliggende undersøgelse af de spirende erhverv.

Forskellige iværksættertyper – som individer

På individniveau synes der principielt at kunne skelne mellem mindst tre forskellige typer iværksættere i landdistrikter med forskelligt brug af og relationer til deres landlige omgivelser:

Den almindelige iværksætter – den selvstændige erhvervsdrivende – med rødder i dansk tradition og kultur, som har været toneangivende siden den senindustrielle, vestvendte vækstbølge. Det er typisk håndværkeren eller den forretningsdrivende inden for traditionelle erhverv, som etablerer en virksomhed pga. trangen til at blive selvstændig – at kunne klare sig selv og tage økonomisk ansvar - ofte efter traditioner og inspiration i og fra familie eller kolleger. Familien er sædvanligvis involveret i virksomhedens drift og ofte er det sociale og kulturelle rødder i eller i nærheden af lokalområdet, der fører til etablering her. Vækstiværksætteren – der i princippet udspringer af samme paradigme som den almindelige iværksætter, hvor den økonomiske erhvervsdimension dominerer konceptet – men nu tilpasset som et led i den nye tids vækstscenarier. For vedkommende handler det især om vækst i økonomi og succes, og ofte om at blive førende på markedet³⁷. Vi må forvente, at lokaliseringen er styret af muligheder for vækst, og at samspil med de lokale omgivelser er underordnet, med mindre de indgår som en økonomisk faktor og forudsætning for

³⁵ I det mindste analytisk.

³⁶ "Entrepreneurship" består af både virksomheds-elementet (det økonomiske) og det menneskelige eller skabende element.

³⁷ Gerne globalt.

virksomhedens vækst. Logikken vil antageligt drive den pågældende til en lokalisering i økonomisk stærke områder og ikke til en forankring i et landligt lokalsamfund^{38, 39}.

Livsstilsiværksætteren – for hvem grænsen mellem økonomisk aktivitet og en social/kulturel dimension i tilværelsen er flydende – og det styrende motiv er at skabe et godt liv. Denne type giver navnlig liv til det nye paradigme. Succes måles ikke isoleret i forbindelse med virksomheden, men i det hele liv. Denne ”kultur-økonomi rationalitet” må ikke forveksles med filantropi, men kan optræde i forskellige former, hvoraf nogle virker mindre økonomisk rationelle end andre. Herimellem kan være folk, som har hovederhverv andetsteds som et middel til at kunne have sit bierhverv, der ligner en hobby, eller er ”self-employed”, free-lancer m.fl. Men det kan også udgøre økonomiske aktiviteter af en betydelig størrelsesorden. Det kan være højtuddannede, som har slået sig ned for at bruge sine og stedets ressourcer på nye måder og f.eks. udnytte ”left-over-qualities”, eller kan finde nye potentialer i det ”gamle”. Her er fysiske, sociale eller kulturelle relationer på stedet afgørende, og den pågældende økonomiske aktivitet kan have direkte udspring i det lokale miljø. Der vil være tætte bånd til stedet i forbindelse med driften af den økonomiske aktivitet.

De tre kan betragtes som idealtyper, og vi må forudse at mange spirende erhverv eller iværksættere bærer på elementer fra flere typer. Andre to idealtyper opstår, når vi som i det ovenstående er opmærksomme på, at lokalsamfundsniveauet kan spille roller i relation til ”entrepreneurship” som ”community agency”:

”Social entrepreneurship” der skaber rammer på stedet for andres entrepreneurship. Herimellem kan være lokale grupper, foreninger, initiativtagere m.fl., som mere eller mindre organiseret (f.eks. uformelle sociale netværk eller registrerede foreninger, lokalråd) medvirker til fremme af udvikling i lokalsamfundet. Dette kan have karakter af projekter og arrangementer.

De lokale fællesskaber med økonomisk engagement i entrepreneurship i lokalsamfundet, ”community business entrepreneurs”. For dem handler det om direkte at skabe eller medvirke i lokaløkonomisk udvikling, og organiseret således, at de selv arbejder direkte og til fordel for lokalsamfundets økonomiske udvikling.

Det må opfattes som sandsynligt, at individer som iværksættere også optræder i forbindelse med ”community agency” – enten indirekte og parallelt – f.eks. anser det for en fritidsaktivitet - eller direkte og forbundet og f.eks. anser det for en forudsætning for egen succes. Det er f.eks. nærliggende at antage, at livsstilsiværksættere er mere involveret i lokalsamfundets økonomiske udvikling end de øvrige er, fordi de netop er afhængige af stedet som ressource i deres egen virkelighed.

Ovenstående sammenhænge og succes mål kan gengives skematisk, jf. tabel 1.

³⁸ Lovgivning vil i mange tilfælde også sætte grænser for vækst i beskæftigelse på en virksomhed i landzone.

³⁹ Vi medtager kategorien, fordi vækstiværksættere trods alt kan indlede deres karriere her.

Tabel 1. Typer af iværksættere, succesmål og forankring i lokalsamfund

	Succesmål	Forankring i lokalsamfundet
Almindelig iværksætter	At være sin egen herre / tradition	Lokalsamfundet spiller en rolle pga. traditioner
Vækstiværksætter	Virksomhedens vækst	Lokalsamfundet underordnet
Livsstilsiværksætter	Det hele og gode liv	Lokalsamfundet spiller en rolle – både socialt og fysisk set
”Socialt entrepreneurship”	Udvikling af fællesskab og miljø	kerer sig om sociale/kulturelle relationer
”Community business entrepreneurship”	Lokaløkonomisk udvikling med baggrund i fællesskabet	Kerer sig om sociale/kulturelle og økonomiske relationer

Indeværende analyse vil følge og uddybe disse spor og evt. korrigerer dem. Resultaterne vil give nøgler til påvirkningsmuligheder af entrepreneurship i landdistrikter. Hvis spirende erhverv er forankrede i deres lokalsamfund, har de en stor betydning for den lokale udvikling i det hele taget. Og relationer i lokalsamfundene kan have stor betydning for de pågældende erhvervsaktiviteter. En succesfuld politik for landdistrikternes udvikling vil i givet fald skulle operere med en flydende grænse mellem erhvervs- og lokalsamfundsudvikling og også andre indsatsområder, end de rent erhvervsrettede kan være relevante. Ikke mindst vil det kunne få stor effekt, om lokalsamfundene selv er bevidste om deres betydning, og handler i forhold hertil, også for nye erhverv og lokaløkonomisk udvikling.

Metode og elementer

Den type viden, vi har behov for, findes ikke tilgængelig i registre, statistik eller lignende. Mange af de nødvendige spørgsmål at få svar på kræver et kvalitativt studium foretaget i form af interviews med relevante personer. Undersøgelsen består af to dele. Den mest omfattende er blandt nyetablerede virksomheder, for at belyse de potentielle iværksættertyper og deres relationer, mens en opfølgende er foretaget blandt lokale aktører, for at belyse relevansen af ”community agency” og påvirkning af spirende erhverv.

Undersøgelserne

Med udgangspunkt i CVR-registret indkredsede vi de relevante spirende erhverv for denne undersøgelse, alle afgrænset til etablering efter 2005. CVR indeholder dog også juridiske eller lignende forandringer, f.eks. ændringer i ejerforhold eller selskabsform på lige fod med egentlige nyetableringer. For at kunne sortere har lokale repræsentanter hjulpet os med at identificere dem, som ikke var nye virksomheder⁴⁰. De lokale repræsentanter, f.eks. fra lokalrådene, var desuden med til at bane vejen for undersøgelsen i lokalsamfundene, bl.a. ved at skrive om undersøgelsen på de lokale hjemmesider, og ved at vi måtte henvise til deres opbakning i en skrivelse til virksomhederne. De potentielt deltagende virksomheder tilsendte vi et brev om undersøgelsen, og informerede om, at vi evt. ville kontakte dem for et nærmere interview. Vi sigtede på at opnå ca. 20 interviews i alt i hvert område, eller et antal som repræsenterede

⁴⁰ Der viste sig imidlertid også en række mangler/fejl i registre som følge af manglende opdatering, hvilket vi kunne notere os ved den telefoniske henvendelse eller senere under selve interviewet.

ny viden. Successivt ville de blive ”udtrukket” og opsøgt, indtil vi ikke længere fik afgørende ny viden af betydning for undersøgelsens formål.

Udvælgelsen af interviewpersoner foregik ved en mekanisk metode, der fører til vilkårlige valg. Det betød, at vi fik en tilfældigt sammensat gruppe, uden forsøg på at opnå repræsentativitet. I sig selv var det jo meningen at gå åbent ud og afdække ny grundlæggende viden. Vi valgte at stoppe interviewrunden ved de opnåede 35 interviews, for da opnåede vi ikke længere egentlig ny viden. Antallet af gennemførte interviews er temmelig stort i forhold til den samlede mængde af nyetablerede i de to områder i den pågældende periode, så kildematerialet er rimeligt dækkende. Det skal i øvrigt bemærkes, at interessen for at medvirke var forholdsvis stor.

Hvert interview baserede sig på en semistruktureret spørgeguide, se bilag 2, bl.a. fordi vi vidste, at mange ikke ville acceptere et langvarigt interview⁴¹, og at vi derved kunne spare tid. Et interview varede typisk 1 – 1 1/2 time, og i mange tilfælde var vi to til stede, bl.a. for at kunne drøfte og fortolke resultaterne sammen efterfølgende. I enkelte tilfælde foretog vi interviewene via telefon, nemlig i de tilfælde hvor interviewpersonen selv ønskede det. Vi optog også mange af interviewene på bånd, både for at have denne støtte i udformningen af referater fra interviewene og for at sikre den grundlæggende dokumentation. Alle interviewene foreligger i skriftlige referater.

Af hensyn til diskretion kan man ikke genfinde de enkelte interviewede i materialet, bortset fra eksempler på typer af spirende erhverv i et senere kapitel. Disse beskrivelser er udformet efter godkendelse af de pågældende. I bilag 4 og 5 fremgår lister over de interviewede og i bilag 6 stikord om hvert af interviewene til brug for typologisering i den nærmere analyse, men anonymiseret. Det skal tilføjes, at undervejs er delresultater drøftet med lokale repræsentanter, og de endelige resultater er afslutningsvis præsenteret og drøftet på møder i lokalsamfundene.

Formålet med den opfølgende undersøgelse blandt de lokale aktører var at opnå indsigt i ”community agency”, her især om potentiel forekomst af ”social entrepreneurship” eller ”community business entrepreneurship”. Hvordan er lokalsamfundenes bevidsthed om og syn på, relationer til og gøremål for lokal udvikling, herunder i særdeleshed nye erhverv? Hvilke indsatser gøres, og hvad kunne der gøres, også med Vejle Kommunes eller anden udenforstående bistand?

Denne undersøgelse blev foretaget i form af gruppeinterviews med repræsentanter fra de to mest toneangivende forsamlinger i lokalsamfundene, nemlig Lokalerådene, og fra Smidstrup Skærup Erhvervs- og Kulturforum (SSKE) samt Thyregod-vester Borgerforening⁴².

De to lokalsamfund

Kommunens valg af de to lokalsamfund, Smidstrup-Skærup og Thyregod-Vester skoledistrikter udsprang af et ønske om at opnå et tilstrækkeligt volumen og dermed robuste resultater og se på indflydelsen af geografisk betingede for-

⁴¹ F.eks. i form af en fuldstændigt åbent, kvalitativt interview.

⁴² Alle er frivillige organisationer og udtryk for, at lokalsamfundene har et stærkt ”community agency”.

Tabel 2. Udtræk og interviewaftaler

	Smidstrup-Skærup Skoledistrikt	Thyregod-Vester Skoledistrikt	I alt
CVR-registrets registreringer indledningsvist, antal registreringer efter 2005	64	76	140
Antal virksomheder efter lokale repræsentanters udlugning	53	63	116
Antal henvendelser efter vilkårlig udtrækning, telefonisk mhp. interview	43	47	90
Antal frasorteringer som følge af fejl, f.eks. at virksomhederne alligevel var ældre, samt manglende kontaktoplysninger	7	4	11
Antal virksomheder, hvortil der var gentagne, forgæves opkald	6	10	16
Antal virksomheder, som ikke ville medvirke ¹	4	5	9
Antal frasorteringer efter telefonisk samtale pga. Ophør eller meget lav aktivitet	3	5	8
Antal virksomheder, som gerne ville deltage, men hvor det var umuligt at finde et tidspunkt	3	6	9
Antal virksomheder, som glemte aftale om interview ²	2	0	2
Antal gennemførte interviews	17	18	35

skelle i størrelsesmæssigt sammenlignelige, men forskelligt beliggende lokalsamfund. Smidstrup-Skærup ligger midt i Trekantområdet med nærhed til flere større byer, herunder Vejle. Mens Thyregod-Vester ligger vestpå, temmelig langt fra det østjyske vækstbånd og med en anden historisk udvikling, herunder at den sen-industrielle vækstbølge bl.a. har aflejret sig her⁴³.

Fælles for dem er, at de er relativt let tilgængelige færdselsmæssigt samt at deres lokalsamfund er velorganiserede. Begge har natur og herlighedsværdier inden for kort afstand, hvor dog Thyregod-Vester må siges at være særligt begunstiget med f.eks. Gudenåens udspring og unik natur tæt på. Ses på statistik om demografi, beskæftigelse og andre relevante, tilgængelige socio-økonomiske indikatorer af betydning for undersøgelsen, er der oplagte forskelle på de to områder. Umiddelbart forekommer Smidstrup-Skærup at være i en stærkere socio-økonomisk udvikling end Thyregod-Vester, især målt med erhvervs- og arbejdsmarkedsmæssige metoder og indikatorer. Men Thyregod-Vester er i planlægningsmæssig sammenhæng tildelt en større udvikling end Smidstrup-Skærup. De to lokalsamfund er nøjere beskrevet i bilag 1.

Tidligt i forløbet viste det sig imidlertid, at en forfølgelse af forskelle på spirende erhverv betinget af deres beliggenhed ikke var hensigtsmæssig, for så store var de ikke som udgangspunkt. CVR-registret gav ikke det belæg og indledende sonderinger gjorde heller ikke. Ressourcemæssige årsager drev os desuden til at forenkle, hvor det var muligt. Senere vises det, at repræsentationen af forskellige typer spirende erhverv da også falder forholdsvis ens ud i de to områder. Tidligere kapitlers teorier og antagelser lægger imidlertid også op til, at der kan foregå brud på de eksisterende, lokale strukturer gennem det nye paradigme for spirende erhverv – at de således kan lægge afstand til det bestående og bruge de lokale potentialer på nye måder, og på en måde nulstille betydningen af de gamle erhverv på stedet, eller dem der ikke har specielle relationer til stedet.

Fordi vi er åbne over for nye formationer af spirende erhverv i forhold til konventionelle virksomhedstyper, har vi valgt at spørge helt åbent til de spirende

⁴³ F.eks. ligger flere, store industrivirksomheder i området, opstået som et led i den bølge.

erhverv i områderne. Det betyder, at vi i baghovedet har haft de statistiske kendsgerninger om forskelle, men især været opmærksomme på stedernes og lokalsamfundenes nye potentielle betydning for spirende erhverv, og derfor også at ældre erhvervsmæssige strukturer ikke nødvendigvis er retningsgivende.

Resultater fra undersøgelsen af de spirende erhverv i de to caseområder

Vi gennemførte i alt 35 kvalitative interviews, omtrent ligeligt fordelt på de to områder: Smidstrup-Skærup og Thyregod-Vester skoledistrikter. Her redegøres for hovedresultaterne, først for de generelle resultater og derefter tematiseret i forlængelse af undersøgelsens nærmere formål.

Generelt

Blandt de 35 interviewede var de 12 kvinder og 23 mænd, stort set ligeligt fordelt på de to områder. Se dog note 48. I et tilfælde substituerede en hustru sin ægtefælle⁴⁴. Hvis vi derfor ser på, hvem der tegner sig for de pågældende spirende erhverv, er det 11 kvinder og 24 mænd, således hhv. 34 % og 66 %⁴⁵.

Tabel 3. Antal interview i de to områder

Smidstrup/Skærup	17
Thyregod/Vester	18
I alt	35

Tabel 4. Interviewpersoner fordelt på køn

Kvinder	11
Mænd	24
I alt	35

De spirende erhverv er særdeles varierede og kan ikke rubriceres under én eller få brancher, om end håndværkererhverv er pænt repræsenteret. Kun to af de udtrukne til undersøgelsen var landmænd, men de ønskede ikke at medvirke. Som vi senere skal se, findes til gengæld mange nye erhverv inden for rammerne af f.eks. nedlagte landbrug.

Eksempler på den store variation af aktiviteter i vilkårlig rækkefølge:

- Konsulent, kontormøbler
- Rådgivning/elektronik
- Maskinmontage
- Malerfirma og andre håndværk
- Entreprenør
- Køkkenmontage

⁴⁴ I flere tilfælde er det dog typer af erhverv, hvor der går en hårfin grænse mellem rollerne for chefen og familien.

⁴⁵ I iværksætterstatistik fremgår det, at der forholdsvis er dobbelt så mange mandlige som kvindelige iværksættere. Det vidner om, at vi i denne undersøgelse tilfældigvis har opnået en relativ "normal" fordeling. Men som vi skal se senere, er især mange af kvindernes iværksætteraktivitet af et sådant omfang, at de næppe ville blive opfanget i den statistik.

- Planteavl
- Design
- Overfladebehandling
- Kunst og gallerier
- Salg af brugte biler
- Jagtrejseselskab
- Coaching, terapi og massage
- Helseprodukt
- Boligindretning
- Patchwork-artikler og kurser
- Byggematerialer, genbrug
- Investeringselskab

En stor artsrigdom gør sig gældende, også hvad angår formen på aktiviteterne. Vi finder f.eks., at næsten halvdelen af de spirende erhverv fungerer som bierhverv, og i enkelte tilfælde at indkomsten er så lav, at man måske ville kategorisere aktiviteten som en hobby, dvs. med en omsætning på under kr. 100.000 (i 2008). I samtalerne kommer det til udtryk, at aktiviteter også i den størrelsesorden ikke desto mindre spiller en stor rolle i deres liv. Mange af de interviewede vil da også gerne, at sideerhvervene bliver til hovederhverv. For andre er det ikke hensigten, fordi det ellers vil betyde for radikale ændringer i familiens liv – men aktiviteten udgør en væsentlig del af deres liv, f.eks. nyttiggørelse af en hobby. Blandt de resterende, for hvem de nye erhvervsaktiviteter fungerer som hovederhverv, er flere i vækst og i øvrigt under videre udvikling. Senere skelner vi i øvrigt mellem deltids- og fuldtidserhvervsdrivende.

Langt de fleste er startet på bar bund, dvs. at såvel virksomheden økonomisk set som de selv som erhvervsdrivende er nye på markedet. Enkelte af de interviewede har dog overtaget en virksomhed, som de så typisk videreudvikler⁴⁶. Her er der særligt tale om håndværksfag og butikker.

Det er almindeligt kendt, at mange iværksættere lukker igen efter kort tid. Sådan forholder det sig formentlig ikke blandt kilderne i denne undersøgelse. Kun i et tilfælde hørte vi, at vedkommende overvejer at dreje nøglen om.

Kunderne er mangfoldige: i nogle tilfælde er det lokale kunder, men i de fleste tilfælde bor kunderne spredt og på afstand, regionalt og nationalt. Flere af de spirende erhverv opererer desuden på internationale markeder eller trækker på internationale leverandører.

Lokalisering af aktiviteten og hvorfor dér?

De indledende teorier peger på, at lokaliseringsmønstre og – årsager har ændret sig, herunder f.eks. at almindelige iværksættere ofte har gamle rødder i deres lokalsamfund, hvor f.eks. livsstilsiværksættere ofte er tilflyttede med videregående uddannelse. I denne undersøgelse finder vi, at der er lidt flere tilflyttere end ”lokale” (18 ud af de 35) som tegn på, at der det nye også er på vej her.

⁴⁶ De ville næppe kunne falde ind under et rendyrket iværksætterbegreb, hvor såvel virksomheden som entreprenøren i princippet er jomfruelig.

Tabel 5. Lokale eller tilflyttere?

Opvokset/boet i området i mange år	15
Flyttet til området (over en vis afstand)	18
Bor ikke i området	2
I alt	35

Mange af tilflytterne kommer dog fra den egn i landet og er f.eks. opvokset i en større by og ved stiftelse af familie flyttet ind i mere overskuelige samfund. Et centralt resultat af undersøgelsen er da også, at det er bosætningen, som har styret lokaliseringen af erhvervsaktiviteten i langt de fleste tilfælde – og at erhvervsaktiviteten som regel først er etableret efter bosætningen. Dette er en væsentlig tilføjelse til teorier om erhvervslokalisering, der ellers ikke ser eller har øje for den sammenhæng.

Det afspejler sig f.eks. ved, at 28 nævner bosætningen som omdrejningspunkt for lokaliseringen, inkl. dem som boede der i forvejen, mens ”kun” 7 nævner virksomhedens lokalisering som den drivende faktor. Herimellem nævner to, at begge dele samtidigt har haft betydning.

Tabel 6. Lokalisering af bopæl og erhvervsaktivitet

Virksomhed har samme adresse som bopæl	28
Virksomhed har anden adresse end bopæl	7
I alt	35

I et par eksempler handler det om, at bosætningen opretholdes på afstand pga. familiemæssige omstændigheder, hvor de nye erhvervsdrivende altså er indpendlere. For dem har det handlet om at etablere virksomheden geografisk strategisk i forhold til markedet. I et par andre eksempler er erhvervsaktiviteten flyttet væk fra bopælen, typisk til nærmeste by⁴⁷, pga. behov for mere plads og et ønske om at skille privatliv og arbejdsliv mere ad.

Tabel 7. Lokaliseringsfaktor?

Lokaliseret pga. virksomhed	7
Lokaliseret pga. bopæl/stedet/socialt relationer	21
Lokaliseret pga. bopæl/stedet/natur	27

*) Tabellen skal ikke summere op til 100%. Flere har nævnt mere end én faktor.

En betydningsfuld årsag til valget af bopæl er i øvrigt ”stedet”, forventninger til fællesskab og ikke mindst naturen, således relationer til de lokale omgivelser.

”Stedet” og opfattelser af lokalsamfund

Mange af de interviewede bor og har deres virksomhed i en landsby, her forstået sådan, at der ligger andre huse i nærheden. Mange har også har slået sig ned eller driver deres nye erhvervsaktivitet fra et nedlagt landbrug. Herimellem finder vi især de nye erhvervsdrivende, som tillægger naturen stor betydning for deres bosætningsvalg. Nogle bor og driver deres erhvervsaktivitet med domicil i et fritliggende hus på landet.

⁴⁷ Men iværksætteren er altså registreret på landet, dvs. er flyttet (typisk virksomheden, mens bopælen opretholdes) for ganske nylig.

Alle interviewede har adresse i enten Skærup-Smidstrup eller Thyregod-Vester skoledistrikt, men folks opfattelse af, hvad deres lokalområde eller lokalsamfund omfatter viser sig i interviewene at være langt mere differentieret end ”et skoledistrikt” og beskrives typisk som et langt mindre samfund. Man skal f.eks. ikke langt uden for Thyregod, for at det ikke længere er Thyregod, men f.eks. Odderbæk-området. Eller som i nogle tilfælde, at lokalsamfundet for de pågældende reelt ligger udenfor skoledistriktet, fordi de er flyttet til og har boet lige i nærheden tidligere. Det betyder, at lokalsamfundsdimensionen spiller en stor rolle for de fleste, når den omfatter det nære miljø. Skoledistriktet og tilbud i nærmeste større by, f.eks. Thyregod, eller Smidstrup (for dem som ikke bor der selv) holder sammen på folk på et mere indirekte plan, f.eks. via skolebørnene eller fælles fritidstilbud.

Mange af de interviewede har i øvrigt lønnede jobs⁴⁸ udenfor lokalsamfundet, f.eks. i de store byer i regionen, eller rejser ud til kunder og opgaver, så i realiteten refererer de fleste til forskellige steder og rum i løbet af en hverdag. På den baggrund er det særligt interessant, at det nære samfund omkring bopælen står så centralt, som tilfældet er.

Hvorfor i det hele taget startet – og i forbindelse med bopælen?

Mange af de nye erhvervsdrivende fortæller, at det var ønsket om at få foden under eget bord og for bedre at kunne forene deres arbejde med livet i familien, som gav udslaget. Herimellem har nogle været lønmodtagere i virksomheder beliggende længere væk. Andre anfører, at det var for at gøre en hobby til en delvis eller hel levevej, og i nogle situationer suppleret med et lønnet hel- eller deltidsjob andetsteds, dvs. som et middel til at realisere det nye erhverv. Atter andre meddeler, at de bare ikke kan lade være, at det nærmest er gået i arv i familien. Endelig er der en del, som syntes, at de måtte bruge ledige ressourcer i og omkring deres bolig, f.eks. bygninger og jord, til nye formål.

At det spirende erhverv er etableret med udgangspunkt i bopælen skyldes for mange et hensyn til at kunne sikre en direkte og fleksibel sammenhæng til familielivet i dagligdagen. Det spiller en medvirkende rolle, at omkostningsniveauet, f.eks. husleje forbundet med erhvervsaktiviteten, samtidigt kan holdes nede og dermed mindske presset fra krav til indtjening. Det gælder specielt for mange af de interviewede kvinder.

I nogle af tilfældene betyder valget af bopæl tæt ved natur dog også direkte ind, idet den særlige beliggenhed efterfølgende er tænkt ind i selve forretningskonceptet.

Forskellige typer

Grundlæggende synes der at gå en klar skillelinie mellem dem, der har startet deres erhvervsaktivitet for at skabe en virksomhed, nemlig den almindelige iværksætter eller vækstiværksætteren - også selv om det er med udgangspunkt i bopælen - og dem som har eller måske opnår at få en regulær erhvervsaktivitet ud af det på sigt – men nærmere betragter det nye tiltag som et bidrag til at realisere det gode liv på stedet, nemlig livsstilsværksætteren.

⁴⁸ Som regel deltidsjobs, der gør det muligt at have det spirende erhverv.

I interviewsituationen spurgte vi de enkelte, hvordan de så på sig selv som iværksættertype og gav dem de tre muligheder som nedenfor. I interviewsituationen diskuterede vi deres svar i forhold til, hvordan de i øvrigt svarede på andre spørgsmål, hvis der var tværgående uoverensstemmelser eller usikkerhed. Denne analyse falder således ud:

13 kan rubriceres som almindelige iværksættere, men for de tre er det ikke på fuld tid eller er deres hovederhverv (i tabellen er det A1 og A2).

5 kan rubriceres som vækstiværksættere, hvoraf to ikke er fuldt etablerede endnu (i tabellen er det B1 og B2).

15 er livsstilsiværksættere, og de ni af dem tilhører gruppen af deltids-/bibe-skæftigelse (der dog kan tænkes at blive til mere). Det er blandt disse ni, vi navnlig finder kvinderne (i tabellen er det C1 og C2).

2 kan vi ikke rubricere, eller det de pågældende laver er meget sammensatte (i tabellen er det D1 og D2).

Tabel 8. Interviewpersonerne som iværksættertyper

	1 Fuldt erhverv	2 Deltidserhverv	I alt
A. Almindelig iværksætter	10	3	13
B. Vækstiværksætter	3	2	5
C. Livsstilsiværksætter	6	9	15
D. Andet	1	1	2
I alt	20	15	35

Resultaterne viser relevansen af at anvende nuancere iværksætterbegrebet. Ganske vist er mange af de spirende erhverv drevet frem af almindelige iværksættere, men ganske få er de vækstiværksættere, som ellers er eftertragtede i den aktuelle danske erhvervspolitik. Fundet af de mange livsstilsiværksættere er imidlertid det mest sigende i vores sammenhæng og med til at bekræfte hypotesen om eksistensen af nye typer entreprenører i landlege samfund. Herimellem er mange ikke hele erhverv eller kan betragtes som selvstændige virksomheder, både formelt og reelt. Og mange tilstræber det heller ikke på længere sigt, mens andre gør. Nogle har dog allerede fået et format, så der kan drages paralleller, og så de har form som egentlige virksomheder.

Usynlighed

Den nøje sammenhæng med bopælen og sammensmeltningen i hverdagslivet kommer også til udtryk visuelt. Hvis vi ikke i forvejen havde kontakt til interviewpersonerne og derfor vidste, at de eksisterede, ville vi og andre i mange tilfælde ikke vide, at de drev en erhvervsaktivitet på stedet⁴⁹. Mange har ikke sat skilte op eller lignende, og man kan ikke se dem udefra. Mange driver aktiviteten stort set fra dagligstuen eller inden for fysiske rammer, som ikke har lighedstegn med en normal virksomheds. De fysiske rammers ikke-præg af almindelig virksomhed bruges også af flere som et led i konceptet. Det omfatter f.eks. kreative erhverv og forskellige former for behandling, hvor kunderne skal føle sig hjemme og blive tiltrukket af stedet og naturen. Der er andre, som fortrinsvis driver e-handel og ikke har direkte kundekontakt på adressen. Nogle har deres erhvervsrekvisitter i en bil, fordi de rejser ud til kunderne med deres erhvervsaktivitet.

⁴⁹ Alle medvirkende er momsregistreret.

Ved et af interviewene blev vi bestyrket i, at denne usynlighed er ganske omfattende, og at hverdagslivet i et sådant lille samfund omfatter betydeligt mere end det at bo. Vedkommende gennemgik alle husstande i det lille omgivende samfund og fandt, at der i masser af husstande findes en større eller mindre erhvervsaktivitet på adressen. Når man passerer det lille samfund, får man ikke det indtryk, kun at det må være ren beboelse, enkelte landbrug, en enkelt håndværker og noget alternativ behandling.

Relationer til omgivelserne

Som tidligere nævnt spiller betydningen af det nære samfund en stor rolle for bosætningen for de fleste af de spirende erhvervs udøvere, og som vi finder ud af i undersøgelsen dermed efterfølgende for lokalisering af selve erhvervsaktiviteten. Det understreges af, at hovedparten de interviewede tillægger deltagelse i foreningslivet og det sociale liv i lokalsamfundet i det hele taget en stor betydning. Det skal ses i lyset af, at ikke alle interviewede bor i lokalsamfundet.

Tabel 9. Lokale relationer

Virksomhed, uformelle (møder hinanden)	20
Virksomhed, formelle (bruger hinanden)	17
Familie, uformelle (deltagelse i lokale aktiviteter)	29
Familie, formelle (er selv initiativtager)	7

*)Tabellen skal ikke summere op til 100%. Flere oplyser mere end én relation.

Der peges på sociale relationer i fællesskabet samt vigtigheden af børn og unges gøremål i fritiden som centrale. Et flertal kan desuden fortælle, at sociale fællesskaber også betyder noget for deres erhvervsaktivitet, f.eks. ved at man lærer andre erhvervsdrivende at kende. Halvdelen nævner tilmed, at de har et mere forpligtende samarbejde med andre erhvervsdrivende, f.eks. henviser til hinanden eller et mere direkte samarbejde. Et umiddelbart indtryk er, at det navnlig gælder de fuldtids-erhvervsdrivende. Hvorimod den tidligere omtalte usynlighed, især blandt de kvindelige entreprenører, også eksisterer, fordi man ikke kender hinanden eller omgås hinanden med de erhvervsmæssige briller på i fællesskabet. Et par af dem gav faktisk udtryk for, at de var alene om at drive en sådan livsstilsbetiget økonomisk aktivitet på egnen⁵⁰.

Enkelte af de interviewede er meget aktive lokalt, f.eks. ved at stå i spidsen for nye tiltag i fællesskabet. De fungerer altså som iværksættere på både individuelt og lokalt plan og er deltagere i ”community agency”.

Træk på lokal rådgivning, udviklingspolitik o.l.

I en snæver erhvervslogik vil ”omgivelser” for en virksomhed typisk være erhvervsrettede, erhvervsnetværk eller f.eks. erhvervsrådgivning. Vi ved nu, at for de fleste interviewede spiller andre relationer tilsyneladende en større rolle, i det mindste når de er ”lokale”. Langt de fleste af de interviewede har imidlertid heller ikke betjent sig af f.eks. lokal erhvervsservice eller offentlig rådgivning ved etablering, f.eks. fra de lokale udbyderes side. I mange tilfælde begrundes det med, at de ikke kender til de officielle tilbud, nogle dog også med, at de

⁵⁰ Man skal åbenbart være en ”rigtig” virksomhed for at kunne indgå som objekt i de sociale fællesskaber.

ikke anser dem for at være en hjælp. Nogle mener ikke, at tilbuddene matcher deres behov osv. Andre mener, at indlemningen i en ny kommune og dermed nye strukturer har afledt for store afstande og manglende kendskab. I stedet har omtrent alle trukket på råd og dåd fra de mere uformelle kanaler, venner, familie, kolleger o.l., hvis det ikke er på specialiserede brancheforeninger o.l.

Tabel 10. Brug af rådgivning

Brug af off. rådg. (erhvervskontor o.l.)	4
Brug af branche	9
Brug af kolleger, familie, venner	25

*) Tabellen skal ikke summere op til 100%. Flere oplyser mere end én kategori.

Vi spurgte endvidere til interviewpersonernes kendskab til og interesse for lokal landdistriktspolitik med støtteordninger, f.eks. fra Vejle Kommune eller LAG Vejle⁵¹. Kendskabet viste sig at være begrænset, hvilket også betyder, at brug af støtteordninger kanaliseret den vej har været ude af betragtning fra de spirende erhvervs side⁵².

Fordelingen af de forskellige typer spirende erhverv på de to områder

Der har ikke været grundlag for en nærmere sondring mellem de to områders spirende erhverv, eller at belyse forskelle som udtryk for, at områdernes forskelle sætter sig igennem på forekomsten og arten af dem⁵³. Dette understreger nedenstående tabel også, hvor der næsten ingen forskel kan vises i fordelingen mellem typer, sådan som de er faldet ud ved nærmere analyse, jf. bilag 6.

Tabel 11. Spirende erhverv som typer fordelt på de to områder

	Smidstrup-Skærup skoledistrikt	Thyregod-Vester skoledistrikt
Almindelige iværksættere	5	6
Vækstiværksættere	3	2
Livsstilsiværksættere	8	7
Andre	1	1
I alt	17	16

De forskellige iværksættertyper og deres forskellige samspil med lokalsamfund

I undersøgelsen har vi særlig opmærksomhed overfor, om forskellige typer spirende erhverv spiller forskelligt sammen med de lokalsamfund, de befinder sig i. Det bekræftes som udgangspunkt ovenfor, og i det følgende skal vi se nærmere på, hvorledes det kommer til udtryk, jf. tabellerne 12, 13 og 14.

Først og fremmest er det karakteristisk, at vækstiværksætterne skiller sig ud fra de to øvrige typer. Se tabel 13. De er alle lokale, dvs. er registreret som spirende

⁵¹ Den lokale aktionsgruppe, som er oprettet i medfør af EU's Landdistriktsprogram og refererer til Fødevareministeriet.

⁵² Ved afslutningen af interviewene spurgte vi til forslag til indsatser til fordel for dem selv, uanset "navnet" på politikken. Resultaterne heraf fremlægges i et senere kapitel.

⁵³ Atter skal understreges, at resultaterne kan være påvirket af, at undersøgelsen alene er foretaget i to, ganske vist forskellige caseområder, om end teorier peger i en anden retning.

erhverv på adressen, men har løse eller løsnet de lokale bånd efter etableringen. Der er ingen tvivl om, at virksomheden for dem er betydningsfuld og styrende, og en tilsyneladende uundgåelig adskillelse mellem bopæl og virksomhedsdomicil samt eksempler på fraflytning og planer om samme finder sted. De bærer mest på den type rationalitet, som erhvervspolitik rummer nu om dage. En tendens til at bruge det professionelle erhvervsrådgivningssystem ses da også i højere grad i denne gruppe.

Til gengæld er der mange tilflyttere blandt de to øvrige typer, almindelige iværksættere og livsstilsiværksættere. Se tabellerne 12 og 14. Tilvalget af lokalisering begrundes især med bopælsvalg og ønske om eller eksistens af relationer til stedet, hvad enten det er det sociale element eller naturen, som trækker, og i mange tilfælde begge dele. Her er der ingen, som overvejer at flytte væk fra området. Den uformelle type rådgivning gennem træk på kolleger, venner, familie m.fl. gør sig også i højere grad gældende her. På flere andre måder ser vi, at de to grupper er langt mere integreret i deres lokalområder.

Der er imidlertid også forskel på de to sidste kategorier. Livsstilsiværksætterne trækker som udgangspunkt mere på de stedlige ressourcer og lokale omgivelser, end de almindelige iværksættere gør. Det er blandt livsstilsiværksætterne, at netværkene og naturen især har værdi. Og der er en tendens til, at livsstilsiværksætterne er særligt aktive i lokalsamfundene.

Tabel 12. Almindelige iværksætteres relationer til den lokale omverden

	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A1	A2	A2	A2
Tilflytter	*	*		*		*	*	*		*		*	
Virksomhed på bopæl	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Lok. pga. virksomhed						*	*						
Lok. pga. bopæl/sociale relationer	*			*	*	*			*				
Lok. pga. bopæl/natur		*	*	*	*	*	*			*	*	*	*
Virk. relationer, uformel				*	*	*	*		*				*
Virk. relationer, formel		*			*				*	*	*		*
Sociale relationer, uformel		*	*	*	*	*		*	*	*	*	*	*
Sociale relationer, formel													*
Flytte virksomhed													
Flytte bopæl													
Brug af offentlig rådgivning m.v.									*	*			
Brug af brancherådgivning	*												
Brug af venner, kolleger, familie		*	*	*	*	*	*	*		*		*	*

* = Tilkendegivelse.

Tabel 13. Vækstiværksætteres relationer til den lokale omverden

	B 1	B 1	B 1	B 2	B 2
Tilflytter					
Virksomhed på bopæl					*
Lok. pga. virksomhed		*	*	*	
Lok. pga. bopæl/sociale relationer					*
Lok. pga. bopæl/natur	*				
Virk. relationer, uformel		*		*	
Virk. relationer, formel			*	*	*
Sociale relationer, uformel	*				*
Sociale relationer, formel					
Flytte virksomhed	*				*
Flytte bopæl	*				
Brug af offentlig rådgivning m.v..				*	
Brug af brancherådgivning	*	*	*		*
Brug af venner, kolleger, familie				*	

* = Tilkendegivelse.

Tabel 14. Livsstilsiværksætteres relationer til den lokale omverden

	C 1	C 1	C 1	C 1	C 1	C 1	C 2	C 2	C 2	C 2	C 2	C 2	C 2	C 2	C 2
Tilflytter	*	*		*	*	*			*		*		*	*	
Virksomhed på bopæl	*	*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Lok. pga. virksomhed				*		*									
Lok. pga. bopæl/sociale relationer	*	*	*	*	*		*	*		*	*	*	*	*	
Lok. pga. bopæl/natur		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Virk. relationer, uformel	*	*	*	*	*	*	*			*	*			*	*
Virk. relationer, formel	*	*	*	*		*									*
Sociale relationer, uformel	*	*	*	*	*	*	*	*	*		*	*	*	*	*
Sociale relationer, formel	*	*	*	*		*									*
Flytte virksomhed															
Flytte bopæl															
Brug af offentlig rådgivning m.v..						*									
Brug af brancherådgivning	*	*						*							
Brug af venner, kolleger, familie			*	*	*	*	*		*	*	*	*	*	*	*

* = Tilkendegivelse.

Vi skal senere belyse det nærmere, men det er f.eks. tydeligt at stedets ressourcer, hvad enten de er sociale, naturgivne eller bygningsmæssige også i højere grad bruges i livsstilsiværksætternes ”erhvervsaktiviteter”, hvor den almindelige iværksætters kobling til lokalområdet synes at være mere indirekte, f.eks. i form af sociale relationer i fritiden. I begge grupper er der mange, som har valgt at bosætte sig på en nedlagt landbrugsejendom, og inddraget den som en ressource i deres erhvervsaktivitet.

Man er ikke i tvivl om at her bor en livsstilsiværksætter. Foto: Hanne Tanvig

Nærmere beskrivelser af udvalgte spirende erhverv

1. Eksempel – Almindelig iværksætter – fuld tid

Sejrup Entreprenørforretning v. Torben Kjær

<http://www.sejrup-ef.dk/169-forside.htm>

Etableret 2006

Hvad

Udfører al slags entreprenørarbejde. Er uddannet i landbruget og autoriseret kloakmester. Tager desuden opgaver inden for murerfaget, tømreropgaver, facaderenovering, brolægning og tagarbejde. Har kunder indenfor en radius af 70 km. Har haft flere ansatte, men krisen bevirker, at der p.t. er skåret ned. Vil gerne være på max. 5 ansatte.

Lokalisering

Ægteparret er opvokset i nærheden og flyttet til den nedlagte landbrugsejendom. Ville bo tæt på naturen med plads til familieliv (har to børn) og plads til f.eks. hesteavl. Der er plads til maskinerne. Hustruen har egen frisørsalon i nabolandsbyen. ”Her er frit, og man er hjemme”. Mener, at arbejde og fritid bør være adskilt. Ansatte kommer alene på adressen til morgen og ved fyraften.

Baggrund

Er drevet af trang til at få ansvar og udfordringer, finde og få arbejdet og få økonomisk overskud. Kombineret med friheden på landet.

Netværk

Har et vist samarbejde med andre lokale erhvervsdrivende.

Lokale relationer

Deltager i sammenkomster med de nærmeste naboer, old boys-fodbold i Thyregod og den lokale revy. Relationer til nabolandsbyen er større pga. opvæksten dér.

2. Eksempel – almindelig iværksætter – deltid, kombineret med lønnet job andetsteds

Byggekrejleren.dk v. Benny Thomassen

www.byggekrejleren.dk

Etableret 2008

Hvad

Handel med ”ukurante, fejlbestilte, fejlproducerede varer, overskudsvarer, restpartier samt opkøb fra konkurser indenfor byggebranchen.” Kunder i hele landet. Er deltidsaktivitet kombineret med et lønnet job i andet regi.

Genanvendelse som deltidsjob. Foto: Hanne Tønvig

Lokalisering

Familien er tilflyttet pga. bosætning. Virksomheden etableret i nedlagte virksomheders lokaler i landsbyen.

Baggrund

Finder mening med genbrug af eksisterende ressourcer. Motiveret af både en forretningsmæssig og en personlig udfordring. Konceptet skal udbygges, og det skal give overskud.

Netværk

Enkelte samarbejdsrelationer med andre lokale firmaer.

Lokale relationer

Familiens medlemmer er alle meget engageret og selvudfarende i en række forskellige aktiviteter i landsbyen.

3. Eksempel – vækstiværksætter – fuld tid

Dry Ice Technology A/S, v. medindehaver Bjørn Sønstabø

www.dryice4you.com

Etableret i 2005

Hvad

Produktion og salg af tøris, salg og udlejning af materiel til isblæsning, udførelse af og rådgivning om isblæsning til rengøringsopgaver. Kunderne findes overalt i landet og udenfor landets grænser. En søsterafdeling i Norge. Et par ansatte, har været flere og vækst forventes efter krisen. Udvidelsesplaner.

Lokalisering

Etableret på et erhvervsareal i landsbyen Skærup. Etableringen på stedet skyldes den centrale geografiske beliggenhed i landet og adgang til billige lokaler.

Baggrund

Trangen til selv at udvikle og lede en virksomhed frem mod vækst var afgørende for initiativet. Tidligere tilknyttet ISS, og viden herfra anvendes i det nye koncept.

Netværk

Er medlem af SSKE.

Har enkelte samarbejdsrelationer med andre firmaer og få kunder lokalt. Ellers kunder i hele Norden.

Lokale relationer

Ingen øvrige sociale relationer. Bor langt fra arbejdsstedet, fordi familien har rødder dér.

4. Eksempel – Livsstilsiværksætter – fuld tid

Center for Krop, Psyke & Seksualitet v. Helle Koldsø Nielsen

www.centerforkropppsykeogseksualitet.dk

Etableret i 2006

Hvad

Rådgivning om og salg af seksuelle hjælpemidler til handicappede, børn og unge, enlige og par. E-handel, foredrag, kurser m.v. afholdes i bopælsens erhvervsdel, der er indrettet som sundhedscenter. Drager også ud. Har kunder i hele landet. Arbejder på at stramme ”virksomheden” op, at opnå anerkendelse og at danne netværk. Er sig selv, men involverer familien af og til.

Lokalisering

Er flyttet til fra København. Lokaliseringen skyldes beliggenhed, nærhed til lufthavn, motorvej og togstation, nærhed til natur, et levende lokalsamfund med aktiviteter og billige, velegnede lokaler.

Inde bag døren findes en erhvervsaktivitet. Foto: Hanne Tanvig

Baggrund

En personlig interesse og tidligere hobby samt erfaringer om behov i samfundet for denne type funktion. Har efter etablering taget en videregående uddannelse inden for feltet.

Netværk

Er medlem af landsdækkende branchenetværk, med til at bygge nye sociale/erhvervsnetværk.

Lokale relationer

Er aktiv i lokalsamfundet, opsøgende og inviterer lokale på besøg.

5. Eksempel – livsstilsiværksætter – fuld tid

Massør Lene Rasmussen

Etableret 2008

Hvad

Massage, zoneterapi, akupunktur især med udgangspunkt i hjemmet. Uddannet laborant. Startet i det små for at udvikle sig gradvist.

Lokalisering

Et værelse i boligen inddraget til erhvervet, fordi det er rart at være i hjemmet, lave omkostninger og undgåelse af stress. Det er på landet og dog tæt på by. ”Det er vigtigt, der er luft omkring én”.

Skiltet ude ved vejen. Foto: Hanne Tanvig

Baggrund

Drevet af trang til selvrealisation, at prøve noget nyt og udvikle sig, og af ”ikke at gøre livet for kompliceret”. Har været lønnet medarbejder andetsteds i en årrække.

Netværk

Er sig selv, men har drøftet mulighed for markedsføring sammen med andre lokalt.

Lokale relationer

Er aktiv i sociale arrangementer. Børnene spiller håndbold i nabolandsbyen.

6. Eksempel – livsstilsiværksætter – deltid - kombineret med lønarbejde

Galleri-Design v. Kirsten Juhl Madsen

<http://www.galleri-design.dk>

Etableret i 2005

Hvad

Salg og udstilling af egne malerier. Udstiller mange steder, også lokalt. Sælger via disse udstillinger og en hjemmeside, også til udlandet. Supplerer indkomsten med et lønnet deltidsjob i nabobyen, også for at komme hjemmefra.

Lokalisering

I familiens bopæl siden 1981.

Baggrund

Er drevet af livsglæden ved at være kreativ. Har altid haft malerkunsten som hobby og oplevede interesse fra kunder, hvilket gav grundlag for at åbne galleriet og forlade et fuldtidslønnet job.

Netværk

Er medlem af SSKE.

Lokale relationer

Finder de lokale, sociale relationer grundlæggende. Er aktiv i lokalsamfundet og deltager i mange forskellige lokale tiltag. Støtter også lokale tiltag økonomisk, f.eks. gennem annoncering.

7. Eksempel – livsstilsiværksætter – deltid – kombineret med lønarbejde andetsteds

Stenhøjgaard Patchwork v. Heidi Kristensen

www.stenhoejgaard-patchwork.dk

Etableret i 2006

Der er ikke åbent som i almindelige forretninger. Foto: Hanne Tanvig

Hvad

Salg af patchworkstoffer, modeller, mønstre og tilbehør til patchwork. Kurser på stedet og salg via e-handel. Har deltidsbeskæftigelse andetsteds. Arbejder for gradvis udvikling af virksomheden, bl.a. med øget kursusaktivitet.

Lokalisering

Etableret i aftægtsbolig i tilknytning til nedlagt landbrug beliggende naturskønt og ”langt ude på landet”. Familien flyttet til et par år forinden.

Baggrund

Anvendelse af aftægtsboligen og ønsket om at gøre en hobby til indtægtskilde sammenholdt med at tilgodese familielivet ved ”at være hjemme” Naturen kan bruges og ledige staldlænger kan inddrages.

Netværk

For nylig etableret netværk med andre kvinder med beslægtede aktiviteter.

Lokale relationer

Er engageret i det lokale sociale liv via beboerforening og børnenes aktiviteter.

Lokale aktørers relationer til spirende erhverv i de to caseområder

I de indledende teorier fremgår, at ”community agency” i form af enten ”socialt entrepreneurship” eller ”community business entrepreneurship” har stor betydning for spirende erhverv. Det fremgår desuden, at landlige områder har en komparativ fordel pga. sociale netværk, som er vigtige forudsætninger for ”community agency”, og at de to former for fællesskabs entrepreneurship kan foregå.

I begge caseområder findes f.eks. mange foreninger med meget forskellige formål. I Smidstrup-Skærup drejer det sig i 2008 om 32 foreninger og i Thyregod-Vester om 25 foreninger. Heraf er nogle menighedsråd og andre er foreninger stiftet med sigte på f.eks. vandforsyning og drift af forsamlingshus eller et boligkompleks. Særligt mange knytter sig dog til sport og idræt. Se bilag 1.

Både i Smidstrup-Skærup og Thyregod-Vester findes eksempler på, hvorledes borgere og foreninger har taget initiativ til at etablere og drive markante og betydningsfulde mødesteder og aktiviteter i form af kombinerede idræts- og mødefaciliteter. I Thyregod-Vester har det omfattende frivillige arbejde ikke bare resulteret i en sådan attraktion, men denne inkluderer desuden et stort bade-land og møde/konferencefaciliteter. I Thyregod drives desuden et overnattingssted til tiltrækning af gæster og arrangementer udefra og understøttelse af de lokale arrangementer på frivilligt initiativ.

De lokale foreninger, som er fundet særligt relevante at stille de ovenstående spørgsmål, er de, som arbejder mere tværgående for lokalsamfundets interesser indadtil og udadtil, og som i princippet blandt andre gøremål kan arbejde med lokal erhvervsudvikling. Vi har her haft særlig fokus på Lokalrådet i Smidstrup-Skærup og Smidstrup Skærup Kultur- og Erhvervsforum (SSKE) i det ene område. I det andet er det Thyregod-Vester Lokalråd samt Thyregod-Vester Borgerforening⁵⁴. Det skal tilføjes, at der i de to caseområder findes øvrige borger- og/eller grundejerforeninger, som er indirekte repræsenteret i de inddragede, bl.a. ved at nogle af deres medlemmer også er aktive og blandt deltagere i ovenstående.

I undersøgelsen har vi inddraget de ovennævnte i undersøgelsen af to omgange⁵⁵:

Før interviewrunden med de spirende erhverv, hvor vi fik en generel introduktion til området og viden om feltet, se metodekapitlet.

Efter interviewrunden med de spirende erhverv, hvor vi fik lejlighed til at spørge mere uddybende til de respektive foras egne bidrag, baggrunde, roller og umiddelbare syn på deres fremtidige roller, i lyset af undersøgelsens foreløbige resultater.

⁵⁴ Se f.eks. www.smidstrup-skæruplokalraad.dk og www.sske.dk eller www.thyregodvester.dk

⁵⁵ Efter selve undersøgelsen deltog de desuden i det afsluttende møde med alle direkte implicerede. Se kapitel.

Disse møder og interviews, kombineret med viden fra de elektroniske medier, især deres hjemmesider, fører os til nedenstående karakteristikker.

Lokalrådet i Smidstrup-Skærup

Lokalrådet blev dannet i 2005 med henblik på at have et lokalt forum for dialog med kommunen. I forvejen fandtes en række foreninger i lokalområdet, men her skulle være tale om et politisk redskab, der kunne samle de lokale tråde, være bindeled og kontaktpunktet udadtil. Lokalrådet er f.eks. høringspart i kommunale anliggender af betydning for lokalområdet. Lokalrådet har en bestyrelse, og alle borgere i området er som udgangspunkt medlemmer. På <http://www.smidstrup-skaeruplokalraad.dk/> fremgår en nærmere beskrivelse af lokalrådet, herunder dets formål, vedtægter og bestyrelsen.

Formålet som det fremgår af hjemmesiden:

”Smidstrup – Skærup Lokalråds formål er, at arbejde for bedst mulig udvikling i området, med de forskellige interesser som der måtte være, herunder at være helhedstænkende og bidrage til landdistriktets sammenhængskraft og bæredygtighed.

- at skabe et lokalt netværk mellem borgere, erhvervslivet, foreninger, bestyrelser, bylaug og etc. med tilhørsforhold til landdistriktet. Netværkets opgave er at skabe, udveksle og koordinere ideer og projekter til udvikling af landdistriktet.*
- at styrke udviklingen af aktiviteter, der er til fælles gavn for landdistriktets medborgere.*
- at styrke udviklingen af aktiviteter, der er specifikke for enkelte foreninger eller grupper af borgere.*
- at fremme landdistriktets interesser ved at være talerør og bindeled (høringsinstans) i forskellige sammenhænge på lokalt og kommunalt plan såvel som på regionalt plan.”*
- I gruppeinterviewet blev det understreget, at Lokalrådet samarbejder til mange sider, har et tæt samarbejde med SSKE, tager sager op ad hoc efter lokal interesse og i øvrigt arbejder på uformel basis. Lokalrådet har især beskæftiget sig med aktiviteter, der knytter sig til fritidslivet i lokalområdet, og med serviceforsyning, herunder kollektiv trafik. Det interesserer sig for muligheder for projektstøtte, f.eks. via LAG Vejle, og har interesse i Vejle Kommunes landdistriktspolitik – var f.eks. vært ved kommunens landdistriktskonference i 2009, med temaet børn og unge.*

Hidtil har Lokalrådet ikke set sig selv som et forum for erhvervsanliggender eller som en netværksaktør i samspil med f.eks. spirende erhverv. Men, som det blev udtrykt, ”hvis der er folk, som brænder for det emne og vil gå i front, er der ikke noget i vejen for at tage den slags initiativer op i Lokalrådet”.

Resultaterne af undersøgelsen af de spirende erhverv i deres lokalområde fandt de interviewede i øvrigt lidt overraskende og interessante, især det forhold, at der findes så mange af de usynlige, spirende erhverv.

Smidstrup-Skærup Kultur- og Erhvervsforum (SSKE)

SSKE blev tilsvarende etableret i 2005 som en udløber af et lokalt projekt, der havde samlet en interesse fra erhvervslivet⁵⁶ og ønskede en fortsættelse på samarbejdet. Der blev etableret et uformelt netværk med det særlige sigte at signalere en tværgående interesse for kultur til signalering af det frivillige moment og erhverv til signalering af det strategiske moment. I forhold til Lokalrådet arbejdes mere på de interne end de eksterne linier.

På SSKEs hjemmeside fremgår formålet:

”Formål

Sammenhold skaber initiativ. Initiativ skaber vækst. Vækst skaber muligheder. Dette er baggrunden for, at vi ønsker at etablere et netværksforum for erhvervslivet i Smidstrup/Skærup og nærmeste omegn.

Idéen er at skabe arrangementer og ting, der kan fremme og styrke lokalområdet - og samtidig skabe basis for at realisere disse. Med andre ord ... skal vi have succes, må vi tage skeen i egen hånd!

Vi har en ambition om, at vi gerne vil lave aktiviteter, der kan samle hele området og give os en fælles identitet – især nu hvor vi bliver en del af en ny storkommune”

SSKE mødes mindst et par gange om året over en afslappet middag og kan tage temaer og projekter op efter interesse. Det drives uformelt og har ikke en rigtig bestyrelse eller vedtægter. Medlemmer kan være CVR-registrerede virksomhedsejere eller -repræsentanter. Ved tidspunktet for interview var der 59 medlemmer, som betaler kontingent, og antallet anføres til at være svagt stigende.

Interviewpersonerne fortalte, at der i mindre grader tale om egentligt erhvervs-samarbejde og i større grad et socialt netværk. De fremhævede, at det er et vigtigt uformelt samlingspunkt for erhvervsdrivende, og at SSKE er med til at fastholde og tiltrække nye erhvervsinteresser til området. Selv om SSKE ikke er et forum med direkte erhvervsfremme for øje, har det vist sig, at det er med til at stimulere kendskabet til hinanden, på kryds og tværs på et individuelt plan, og derved danne en platform for evt. senere erhvervs-samarbejde.

I gruppeinterviewet blev SSKEs deltagere også positivt overraskede over det forhold, at nye typer spirende erhverv ofte er, som de er, altså ikke svarer til det gængse erhvervsbillede. Deltagerne var ikke fremmede overfor, at SSKE kunne komme til at spille en rolle over for dem. I den kreds har der tidligere været drøftet muligheden af f.eks. større fællesskab omkring markedsføring, erhvervsservice o.l.⁵⁷

⁵⁶ Det skal tilføjes, at et forum som SSKE med en erhvervsorientering og -deltagelse i det lokale virke, er usædvanlig i lokalt udviklingsarbejde. Sædvanligvis er lokalt udviklingsarbejde i landdistrikter forbundet med lokale civile borgeres virke.

⁵⁷ Ved undersøgelsens afslutning var SSKE og Smidstrup-Skærup Lokalråd værter ved et møde, hvor resultaterne af undersøgelsen blev præsenteret. Her blev det tilkendegivet, at man ville arbejde videre med temaet.

Thyregod-Vester Lokalråd

Dette lokalråd er etableret i 2007 og repræsenterer Thyregod-området i relation til Vejle Kommune. Som for Smidstrup-Skærup Lokalråds vedkommende har etableringen med indføringen af kommunalreformen i 2007 at gøre. Lokalrådet ser det som sin primære opgave at gøre lokalområdet synligt udadtil, og har en akse til Vejle Kommunes landdistriktspolitik. Man kan læse mere om Lokalrådet og f.eks. finde dets vedtægter på www.thyregodvester.dk.

Her kan man finde formålsparagraffen:

”§ 1 Formål.

Rådets navn er Lokalråd for Thyregod-Vester Sogne. Det er Lokalrådets formål at være bindeled mellem Thyregod-Vester Sogne og Vejle Kommune. Rådets opgave er at medvirke til udvikling af det lokale samarbejde og sammenhold, fremme lokalområdets udvikling samt varetage sognets interesser i samarbejde med overordnede myndigheder. Lokalrådet skal indkalde til mindst 1 årligt borgermøde (årsmøde), samt forestå valghandlingerne og valg af folkevalgte medlemmer til lokalrådet. Lokalrådet skal være uafhængigt af partipolitik. Lokalrådet har ingen bestemmelsesret over den enkelte forening og dennes vedtægter.”

Lokalrådet har taget en række sager op og har senest været involveret i udformning af en lokal udviklingsplan⁵⁸ for området. Det ser imidlertid også sig selv som netværksaktør, med tætte forbindelser til især borgerforeningen. Interviewpersonerne pegede desuden på andre betydningsfulde foreninger i området som deres sparringspartnere. På ovenstående hjemmeside kan man finde nærmere om flere af dem.

I gruppeinterviewet fremkom flere interesserede tilkendegivelser om undersøgelsens resultater. Man har ellers ikke hidtil set sin rolle som specielt erhvervsrettet, men med de nye typer små erhverv og deres relationer til lokalsamfund kunne bestyrelsens medlemmer se en sammenhæng til det arbejde, de varetager i forvejen. Gruppen anførte, at det levende lokalsamfund, beliggenheden i landet, tæt på naturen, den nye motorvej tæt på etc. er stærke kort at kunne spille. Der har i øvrigt tidligere løseligt været drøftet en mulighed for at etablere et finansielt instrument til fremme af mere strategisk orienteret udvikling i området⁵⁹.

Thyregod-Vester Borgerforening

I mange år har der i byen eksisteret en handelsstands- og borgerforening, som efter interviewpersonernes udsagn dog udspillede sin rolle som erhvervsorgan for år tilbage. Borgerforeningen bygger videre på nogle af traditionerne for samvirket mellem borgere, og ser især sin rolle som værende upolitisk som et modstykke til Lokalrådet, og i stedet at samle folk indadtil gennem fælles arrangementer og fremme af byens udtryk. Blandt centrale arrangementer er

⁵⁸ På initiativ fra Vejle Kommune.

⁵⁹ Som note 60, idet værten nu var Thyregod-Vester Lokalråd.

Thyregod-dage, den årlige revy, sankthansfest, julebelysning o.l. Se også www.thyregodvester.dk.

”§ 1. Foreningens formål er at varetage Thyregod og Vester sognes interesser, Give kommune samt iværksætte arrangementer, såsom møder af kulturel art, udflugter, udstillinger o. lign., gerne i samarbejde med andre lokale foreninger.

Såfremt foreningens midler tillader det, kan den yde tilskud til kulturelle formål og lignende, der kan være til gavn for Thyregod-Vester.”

I gruppeinterviewet gav repræsentanter udtryk for, at undersøgelsens resultater vedrørende spirende erhverv var nye for dem, men desuagtet at en opfølgning måtte sortere under Lokalrådet. Borgerforeningen vil til gengæld kunne spille en indirekte rolle ved at bakke op om Lokalrådets indsats.

De forskellige aktører som ”community agency”

En analyse af ovenstående kan lede til forsigtige konklusioner. I teorierne har vi identificeret to typer ”community agency” af relevans for udvikling af entrepreneurship: ”social entrepreneurship” og ”community business entrepreneurship”.

De fire ovenstående fora er eksempler på ”community agency”, hvor ingen af dem dog har arbejdet målrettet på at fremme entrepreneurship. De tager initiativ til projekter og arrangementer og danner eller indgår i netværk indadtil og udadtil, til fordel for det civile samfund i almindelighed. På den måde kan de siges indirekte at være med til at skabe grundlaget for entrepreneurship i lokalområderne, ikke mindst den nye type, men altså uden bevidsthed om deres indflydelse. Tættest på kommer SSKE, der er et erhvervsnetværk, som interesserer sig for lokale, fælles aktiviteter. Heller ikke SSKE har imidlertid set sin rolle klart om at kunne og skulle fremme spirende erhverv i området. Som tidligere erfaret ligger det imidlertid ikke fjernt, hverken i Smidstrup-Skærup eller Thyregod-Vester, at udvide missionen til at inddrage det særlige erhvervsigtede. Dvs. at de er motiverede til at danne ”social entrepreneurship”. Muligheden for at indgå som ”community business entrepreneur”, dvs. med økonomiske forpligtelser, ligger dem heller ikke helt fjernt, jf. interessen fra Thyregod-Vester hvor man fra Lokalrådets side bl.a. kan se perspektiver i forlængelse af en investeringsfond og fra SSKE, hvor man har haft spørgsmål om fælles markedsføring og erhvervsservice oppe at vende.

”Community agency” af øget betydning for lokalt entrepreneurship inspireret af den nye type foreligger således, hvilket kan betyde styrkelse af de eksisterende og fremme af flere nye.

Spirende erhvervs forslag til tiltag i lokal udviklingspolitik

De spirende erhverv havde mulighed for at stille forslag til indsats fra det lokale offentlige side, især Kommunen eller f.eks. LAG-Vejle. Indsatsen kunne både handle om at understøtte den pågældende erhvervsaktivitet i direkte erhvervsrettet øjemed, eller om at understøtte den erhvervsdrivendes personlige rammer, f.eks. forhold af betydning for husstanden. Den kunne også handle om forhold i tilknytning til lokalsamfundet eller de fælles lokale omgivelser og dermed mere indirekte rammerne for de individuelle aktiviteter. I princippet gav vi ”frit valg fra alle hylder”.

Det var karakteristisk, at de fleste interviewpersoner ikke havde færdige svar på fingrene. Kendskabet til de enkelte forvaltninger og aktører forekom da også relativt begrænset, herunder i regi af landdistriktspolitik og lokal erhvervsfremme.

En nærmere analyse af forslagene viser, at ønskede tiltag især har med den lokale hverdag at gøre og forhold i relationer til fællesskabet, altså ikke først og fremmest isoleret støtte til deres egen virksomhed. De fremhæver betydningen af et velfungerende lokalt miljø og sikringen af lokalsamfundets fremtid. En del forslag retter sig desuden mod støtte til fællesskaber eller tiltag, der vil understøtte en flerhed af erhvervsdrivende i området. I det følgende oplistes forslag til tiltag i stikord⁶⁰ uden forsøg på prioritering.

Forslag til indsats med særligt sigte på lokalsamfundene

- Det blev jævnligt fremført, at de **grundlægende services i landsbyerne skal sikres** (nogle er lukket for nylig, og tabet er stort, f.eks. postekspedition) og der skal gøres meget for at sikre livsbetingelser og attraktivitet
- Gøre mere for **sikre de små samfunds overlevelse**, både bolig og arbejdsmæssigt, herunder mere PR
- Der ønskes **mere kollektiv trafik**, ikke mindst for de unges og ældres skyld
- **Sikre skoleveje og rammer for børn og unges færdsel** er på ønskelisten
- **Længere åbningstider i institutioner** for børn og unge er et ønske
- Bedre **fysiske rammer** for børnene (på institutionerne)
- Nye former for **motionstilbud og anlæg** i landsbyerne
- Ofte blev sikring af de **unges trivsel** nævnt, herunder etablering af spændende tilbud for dem, som ikke dyrker sport (der er masser af idrætstilbud)
- **Forskønnelser i nærområderne** blev foreslået
- I det hele taget ønskede flere etablering af **mødesteder med tilbud, der ikke er idræt**, men inden for mange andre spændende aktiviteter (f.eks. kultur)

⁶⁰ Vi bad ikke om en detaljering eller uddybning, så det forbliver på overskriftsplan.

Forslag til indsats med direkte sigte på virksomhederne selv

Mange finder, at der bør gøres meget for at **øge viden om eksistensen** af og fremme af flere små virksomheder i landdistrikter

Der blev konkret peget på at **etablere en messe** f.eks. i Vejle centrum, hvor de små virksomheder kunne vise sig frem

Mere **viden om rådgivningstilbud** ønskes

Der ønskes en politik, der er mere fokuseret på nye erhverv og iværksættere i landdistrikter, herunder med målrettede **rådgivningstilbud afstemt, i form og indhold, til f.eks. unge og andre** typer end den almindelige rådgivning retter sig imod

Flere efterspurgte etablering af **erhvervsbofællesskaber i landsbyerne**, herunder med adgang til fælles services

Nogle foreslog mere **samarbejde mellem de små erhvervsdrivende** om f.eks. fælles markedsføring

Andre foreslog mere **bevidst efterspørgsel af de lokale produkter og ydelser**

Etablering af en **erhvervsklub** i lokalsamfundene blev også nævnt.

Andre forslag

Kommunens **sagsbehandlingstid** ønskes nedkortet og service øget⁶¹

Lokal udviklingspolitik skal tænkes i et større format, frem for småpenge til projekter

Bedre **mobildækning**

Refleksioner

De mange temaer, der snarere vedrører fællesskaberne end den enkelte virksomhed, bestyrker tidligere konklusioner, nemlig at de fleste spirende erhverv i landdistrikter er eller ønsker at blive forankrede i deres lokalsamfund.

Når flere dog fremfører ønsker om tiltag til fremme af kendskabet til omverdenens tilbud til dem og omverdenens kendskab til dem, understreges til gengæld, at den karakteristiske usynlighed ved de fleste nye spirende erhverv opleves som en barriere eller en svaghed – når usynligheden italesættes som i interviewene. Den lokale veneration og sociale eller kulturelle forankring synes uhensigtsmæssigt at overskygge eller eliminere erhvervsdimensionen⁶².

Bevidstheden om erhvervsdimensionen og dens forankring i de lokale samfund og en balancering mellem udviklingen i lokalsamfundet og udviklingen i de små nye erhverv er derfor et generelt og vigtigt tema i den lokale udviklingspolitik og kan blive en stor opgave for ”community agency” fremover.

⁶¹ Der faldt flere negative bemærkninger specielt om teknisk forvaltning.

⁶² Fordi traditioner og gøremål i lokalsamfund normalt ikke har øje for erhverv.

Betydning for teoriudvikling og yderligere analyser

Indledningsvist konstaterede vi, at viden om erhvervsudvikling og nye erhverv i landdistrikter er forholdsvis begrænset⁶³. Det kunne skyldes forskellige forhold, herunder at erhvervsudvikling i landdistrikterne kunne være begrænset og/eller det kunne skyldes en manglende opmærksomhed og fokusering på temaet. Denne undersøgelse handler ikke om omfanget af erhvervsudvikling i landdistrikterne generelt set, men om muligheden af spirende erhverv og ikke mindst deres art, baggrund, menneskene bag og betydningen af en beliggenhed på landet. Den viser, at med en bevidst søgning kan vi få øje på mange nye erhverv, hvor ofte så til gengæld ikke er ”almindelige” virksomheder eller iværksættere. Undersøgelsen viser generelt set, at det at måle og veje nye erhverv i landdistrikterne i det hele taget bør foretages med en anden målestok, end den som er beregnet på at beskrive og forstå almindelige virksomheder eller iværksættere.

Undersøgelsen peger endvidere på centrale dimensioner, vi bør have større opmærksomhed over for fremover, både i forskning og udviklingspolitik⁶⁴.

- Der er fundet stærkt varierede typer spirende erhverv, se nedenstående tabel. Nogle kan omtrent ikke forstås som virksomheder ved anvendelse af de almindelige mål – i denne undersøgelse er det de fleste - mens andre bedre kan. Yderligere forskning bør uddybe, om forskellene er et øjebliksbillede eller er kommet for at blive, og om billedet er sådan ”overalt” og hvilke dybereliggende baggrunde, der måtte findes.

Tabel 15. Forskellige typer spirende erhverv

	Succesmål	Kendetegn	Relationer til lokalsamfundet
Almindelig iværksætter	At være sig egen herre / tradition	Næstflest. Mange er lokale, men mange er også tilflyttere. Virksomheden er lokaliseret pga. bopæl/mange drives fra bopælen. Sociale relationer spiller en rolle – ift. virksomheden men især ift. familielivet. Mange er mænd. Nogle kombinerer med lønnet arbejde andetsteds.	Lokalsamfundet spiller en rolle pga. traditioner / opvækst
Vækstiværksætter	Virksomhedens vækst	De er et fåtal. Har skilt virksomhed og bolig fysisk, er enten under fraflytning eller planlægger at flytte væk	Lokalsamfundet underordnet
Livsstilsiværksætter	Det hele og gode liv	De fleste. Mange er tilflyttere, flyttet til pga. bopælen, naturen og forventninger til fællesskab. Mange er kvinder. Ofte: efter bosætning inddrages edige og lokale ressourcer som basis for spirende erhverv. Ofte usynlige. Mange er aktive i lokalsamfundene. Mange har lønnet arbejde andetsteds.	Lokalsamfundet spiller en stor rolle – både socialt og fysisk set (ressourcer bruges ofte i nyt erhverv)

⁶³ Når det ikke er landbrugserhvervet, som er i fokus.

⁶⁴ I landdistrikter som regel benævnt landdistriktspolitik.

- Bosætningsfaktoren spiller en betydelig rolle for "alle" spirende erhverv i undersøgelsen. Det er således oftest valget af bosætningssted (pga. natur og sociale relationer), som er styrende for lokalisering af det spirende erhverv. Tilmed er det omstændigheder ved bosætningsstedet (f.eks. ledige bygningsressourcer), der i mange tilfælde er årsag til opstart af nye erhverv. Denne potentielle sammenhæng bør udforskes meget mere, dels fordi den sjældent er medtænkt i forskning og politik om entrepreneurship og erhvervslokalisering og dels fordi den åbner for andre virkemidler i forhold til erhvervsudvikling (i landdistrikterne) end de rent virksomhedsrettede.
- De spirende erhvervs samhørighed med de lokale omgivelser, især i form af sociale og kulturelle relationer, men også de fysiske i form af det særlige rum og naturen, står centralt for de fleste i undersøgelsen. For nogle opleves det som et stort fælles hele, og selve "erhvervsaktiviteten" måske derfor ikke så meget i sig selv. Analytisk set foregår både en grænseoverskridelse mellem micro- og meso-niveau (mellem den enkelte som entreprenør betragtet og det lokale samfund, foreningslivet etc.) og horisontalt mellem f.eks. økonomi, social kapital og natur. Disse sammenhænge bør udforskes mere, så de bl.a. kan måles og værdisættes bedre, og dermed evt. medvirke til både at tydeliggøre de tilsyneladende ubetydelige erhvervsdimensioner og lægge grund til nye udviklingstiltag.
- Mange af de spirende erhverv er usynlige, både i direkte og overført forstand. I overført forstand skyldes det utvivlsomt sammenhænge som ovenfor, idet de forekommer integrerede i folks hverdagsliv og i de lokale samfund. I direkte forstand viste det sig (også) at skyldes manglende behov for lokal kundekontakt, især fordi markedet betjenes via e-handel. Denne dimension er muligvis omfattende og i vækst, hvor en videre forskning i det spørgsmål, med særligt blik for landdistriktsbeliggenhed og evt. yderligere potentialer kunne være tiltrængt. For nogle handlede usynligheden dog desuden om manglende selvopfattelse som erhvervsdrivende og en slags generthed over at træde frem som sådan. Vi kender til baggrunde i form af køn og personlige adfærd, men det er også vigtigt at uddybe og forstå denne selvforståelse og adfærd ud fra et omverdensperspektiv a la ovenstående. Det er f.eks. centralt at spørge til, hvordan den lokale omverden agerer, evt. selv er med til at usynliggøre, og hvad der kan gøres via f.eks. netværk.
- I undersøgelsen kommer det frem, at de lokale aktører, f.eks. lokalråd, kun sporadisk er bevidst om og lettere tøvende over for at opnå indflydelse på spirende erhverv, men i øvrigt er meget aktive i caseområderne. Lokale aktører og deres engagement i landdistriktsudvikling ("local governance") er i sig selv et stort forskningstema, men sædvanligvis isoleres dette tema (også) fra f.eks. territoriale sammenhænge. Det handler primært om civilsamfundets engagement i samfundsstyringen som sådan⁶⁵ og/eller nye planlægningsmetoder/-processer. Sammenhænge á la ovenstående er oplagt at udforske med henblik på belysning af "local governance"s potentielle rækkevidde, herunder evt. blokeringer i en kontekst som undersøgelsens.

⁶⁵ Der er foretaget en del undersøgelser af f.eks. LAGs, se f.eks. Thuesen/Sørensen (2009) og skrevet teorier om begrebet governance, se f.eks. Sørensen/Torfinng (2005).

Referencer

- Amin, A., Thrift, N. (1996)*
Globalization, Institutions, and Regional Development. Oxford University Press.
- Anderson, A. R. (2000)*
Paradox in the periphery: an entrepreneurial reconstruction? *Entrepreneurship & Regional Development* 12(2): 91-109.
- Castells, M. (1996)*
The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture Vol. I. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell.
- Benneworth, P. (2004)*
In what sense 'regional development?': sequence of entrepreneurship and territorial capacity in the periphery. ESRC Innovation and Modernisation in the Periphery. Working Paper 1, University of Newcastle, Newcastle.
- Cook, B., Dodds, C. & Mitchell, W. (2003)*
Social Entrepreneurship: False premises and dangerous forebodings. *Australian Journal of Social Issues* 38(1): 57-72.
- EBST (Erhvervs- og Boligstyrelsen) (2008)*
Kvinder kan få succes med egen virksomhed. København, Erhvervs- og Byggestyrelsen.
- Henderson, J. (2002)*
Building the Rural Economy With High-Growth Entrepreneurs. *Economic Review*, Third Quarter: 45-70.
- Hjalager, A.-M. (1987)*
Livsformer på Lolland. Dagligliv, arbejdsløshedsstrategier og erhvervsfremme på Lolland. Planstyrelsen, København.
- Højrup, T. (1983).*
Det glemte folk. Hørsholm
- Jack, S. L. & Anderson, A. R. (2002)*
The effects of embeddedness on the entrepreneurial process. *Journal of Business Venturing* 17(5): 467-487.
- Johansen, P., Eskildsen, K. (2008)*
68 landsbyer i yderområder med befolkningstilvækst i perioden 1997-2007. En undersøgelse af faktorer, der kan forklare positiv befolkningsudvikling i yderområdernes landsbyer. Miljøministeriet.
- Johannisson, B. (2000)*
Humankapital och social kapital som kraftkällor vid regional utveckling. Stockholm, Fritzes Offentliga Publikationer.
- Johannisson, B. (2004).*
Den heliga Gnosjöandan. Smålandska kulturbilder; 9-13. Sweden.
- Johnstone, H. & Lionais, D. (2004)*
Depleted communities and community business entrepreneurship: revaluing space through place. *Entrepreneurship & Regional Development* 16(3): 217-233.
- Keeble, D., Nachum, L. (2002)*
Why do business service firms cluster? Small consultancies, clustering and decentralization in London and southern England. *Transactions of the Institute of British Geographers, New series* (25); 67-90.

- Kitchen, L, Marsden, T (2009)*
 Creating Sustainable Rural Development through Stimulating the Economy: Beyond the Eco-economic Paradox? *Sociologia Ruralis* 49 (3): 273-294.
- Maskell, P (1986)*
 Industrien flugt fra storbyen. København.
- Mort, G. S., Weerawardena, J. & Carnegie, K. (2003)*
 Social entrepreneurship: towards conceptualisation. *International Journal of Nonprofit and Voluntary Sector Marketing* 8(1): 76-88.
- Nielsen, P.B., Christensen, J.F., Wickmann, J. (1992)*
 Nye virksomheder og iværksættere i tal 1985-1989. Notat. Industri- og Handelsstyrelsen.
- Nielsen, S.L., Klyver, K. Evald, M., Bager, T. (2009)*
 Entreprenørskab i teori og praksis. Paradokser i spil. Idea/Syddansk Universitetsforlag.
- Parkinson, C. & Howorth, C. (2008)*
 The language of social entrepreneurs. *Entrepreneurship & Regional Development* 20(3): 285-309.
- Perkins, H. C. (2006)*
 Commodification: re-resourcing rural areas. Cloke, P., Marsden, T., Mooney, P.H. (eds.) *Handbook of Rural Studies*. Sage.
- Ray, C. (1999a)*
 Endogenous Development in the Era of Reflexive Modernity. *Journal of Rural Studies* 15(3): 257-267.
- Ray, C. (1999b)*
 Towards a meta-framework of endogenous development: Repertoires, paths, democracy and rights. *Sociologia Ruralis* 39(4): 521-537.
- Schumpeter, J. A. (1934)
 The Theory of Economic Development. Cambridge: Harvard University Press.
- Schøtt, T. (2009)*
 Iværksætteri i landområderne i Vejle Kommune. Videnskabelig rapport, Syddansk Universitet.
- Sørensen, E. & Torfing, J. (2005)*
 Netværksstyring: fra government til governance. Roskilde Universitetsforlag.
- Tanvig, H.W. (1995)*
 Lokal industriel udvikling - lokal erhvervspolitik. Fire eksempler fra Vestdanmark. Sydjysk Universitetsforlag.
- Tanvig, H.W. (2003)*
 Myten om de mange iværksættere i landdistrikterne. Arbejdsrapport 4/03, Center for Forskning og Udvikling i Landdistrikter. Esbjerg.
- Thuesen, A.A. & Sørensen, J. F. L. (2009)*
 Danish Local Action Groups in Rural and Fishing Areas 2008. University of Southern Denmark/Danish Ministry of Food, Agriculture and Fisheries
- Van der Ploeg, J.D. (2002)*
 The Contested Redefinition of the Countryside. An Analysis of Rural Discourses in the Netherlands. *Sociologia Ruralis* 38 (1): 54-68.

Wheelcock, J., Baines, S. (1998)

Dependency or Self Reliance? The Contradictory Case of Work in UK Small Business Families. *Journal of Family and Economic Issues* 19 (1): 53-73.

Bilag 1: Strukturanalyse af de to caseområder

Denne analyse trækker på de foreliggende data om de to samfund, primært fra 2008, indsamlet og rapporteret af Vejle Kommunes Udviklingssekretariat. Hvor andre kilder ikke er opgivet, stammer indeværende data fra dette kilde-materiale. Udviklingssekretariatet har valgt at afgrænse caseområderne til at være skoledistrikter. Herved opnås adgang til flere data om samfundene, f.eks. udarbejdet af Kommunen selv, end ved at arbejde med relativt mindre geografiske områder, f.eks. sogne, hvorom kun få data er tilgængelige.

Smidstrup-Skærup skoledistrikt

Området ligger tæt på både Vejle og Fredericia, inden for et kvarters kørsel, i centrum af Trekantområdet og hører historisk til Børkop/Fredericia. Samfundet ligger tæt på den østjyske motorvej, men har ikke direkte til- og fraførsel. De offentlige transportmuligheder er relativt begrænsede. Smidstrup og Skærup udgør hvert sit sogn, men er fælles om skolen og nogle foreninger. Der er tale om to småbyer med historiske rødder i landbrugssamfundet, hvor andelsbevægelsen medvirkede til at etablere en række funktioner i landsbyerne til betjening af oplandet, f.eks. mejerier. Smidstrup-Skærup skoledistrikt omfatter desuden landsbyer på mindre end 200 indbyggere, således Tiufkær, Store Velling, Klattrup, Håstrup og Lille Velling.

Thyregod-Vester skoledistrikt

Dette lokalsamfund ligger længere væk fra Vejle, tre kvarters kørsel, og har tætte, oprindelige bånd til Give og ligger på grænsen til det vestlige Jylland, hvis kultur og udvikling er anderledes end den østjyske. Der er togforbindelser med timedrift, men ellers en relativt begrænset kollektiv transportbetjening. Fremover vil en motorvejsforbindelse mellem Nordvestjylland og Østjylland øge tilgængeligheden til Thyregod væsentligt, idet der bliver direkte adgang til den udenfor byens porte. Thyregod har ellers udviklet sig fra oprindeligt at være en almindelig landsby til at være en stationsby, med de services m.v. sådanne typisk kom til at rumme. Den er tæt forbundet med Vesterlund, og de to sogne deler præst og skole. Området er præget af enestående natur, f.eks. omkring Gudenåens udspring. Thyregod-Vester skoledistrikt omfatter desuden landsbyer på mindre end 200 indbyggere, således Dørken, Svindbæk, Vesterlund og Sejrup.

Befolkningen

Vejle Kommune er blandt kommuner med størst vækst i Danmark og der er ingen tvivl om, at de to undersøgelsesområder bærer præg af at ligge i et vækstområde f.eks. i sammenligning med lokalsamfund i Vestjylland. Det viser sig f.eks. i positive tal for befolkningsudvikling. Prognosen siger dog, at Smid-

strup-Skærup vil fortsætte med en stabil tilvækst, mens Thyregod-Vester først vil opleve en mindre tilbagegang men siden en markant fremgang. Der planlægges således med vækst i området, bl.a. gennem boligudbygning, jf. Forslag til Kommuneplan 2009.

Det skal tilføjes, at det i Smidstrup-Skærup-sammenhæng især er Smidstrup, som udvikler sig – og også dér, at kommunen planlægger en mindre tilvækst gennem udlæg af boligarealer.

Tabel 16. Befolkningstal og – udvikling

	I alt indbyggere 2008	I "byerne" 2008	Udvikling siden 2004	Prognose frem til 2014	Prognose frem til 2023
Smidstrup-Skærup skoledistrikt	2307	Smidstrup: 724 Skærup: 516 I alt 53,7 %	+ 4 %	+ 4 %	+ 4 %
Thyregod-Vester skoledistrikt	2508	Thyregod: 1200 (ca.) Vesterlund: 150 (ca.) I alt 51,3 %	+ 3 %	- 1 %	+ 10 %

Fordelt på køn, er der både i Smidstrup-Skærup og Thyregod-Vester skoledistrikter lidt flere bosiddende mænd end kvinder. Til sammenligning er fordelingen ens i kommunen under et. Alderssammensætningen i de to samfund er lidt forskellig: begge samfund, og kommunen under et, er præget af fraflytning af unge i uddannelsesalderen. Men i Smidstrup-Skærup bor relativt set færre børn og færre ældre og til gengæld flere i den erhvervsaktive alder. Især i sammenligning med kommunen under et, bor der i øvrigt færre ældre her. I Thyregod-Vester bor der til gengæld relativt set flere børn og færre i den erhvervsaktive alder. I Smidstrup-Skærup forventes fald eller stagnation blandt yngre årgange, mens andelen af ældre forventes at stige meget, og relativt set mere end i kommunen i gennemsnit. I Thyregod-Vester forventes en befolkningsudvikling, hvor der fortsat vil være mange ældre imellem men fremover desuden en stor tilvækst af børn.

Umiddelbart tegner Smidstrup-Skærup sig således som et samfund mere præget af folk i den erhvervsaktive alder, end Thyregod-Vester gør. Dette understøttes af, at forholdsvis flere tilhører mellem- eller højindkomstgrupper i Smidstrup-Skærup end i Thyregod-Vester, hvor der i stedet altså er relativt flere med en lavere indkomst (bruttoindkomster i 2006). Til gengæld er der i Thyregod lagt op til en befolkningsfornyelse, hvilket ikke forventes i samme grad i Smidstrup-Skærup, som iflg. prognosen vil "aldres".

Beskæftigelse og erhvervsliv

Andre kendetegn på forskellighed fremkommer i nedenstående tabel.

Relativt flere er således erhvervsaktive i Smidstrup-Skærup end i Thyregod-Vester og i Vejle Kommune under et. Begge samfund er dog mere erhvervsaktive end samfundene gennemsnitligt er i kommunen. Det fremgår bl.a., at

mange flere er selvstændigt erhvervsdrivende, lidt flere i Thyregod-Vester end i Smidstrup-Skærup, som altså har lidt flere lønmodtagere. Særligt på kvindernes arbejdsmarked forekommer der forskelle, idet mange kvinder er ufaglærte i Thyregod-Vester, mens flere kvinder har et arbejde som funktionær – eller selvstændig - i Smidstrup-Skærup. Arbejdsmarkedet i Thyregod-Vester synes således præget af en eller flere store industrivirksomheder med megen beskæftigelse til (ufaglærte) kvinder. Her tænkes på Velux og Tim Thyregod.

Tabel 17. Arbejdsstillinger og tilknytning til arbejdsmarkedet, 1. januar 2006

	Smidstrup-Skærup	Thyregod-Vester	Vejle Kommune
Selvstændige	7,3	7,8	4,6
Medarbejdende ægtefælle	0,3	0,9	0,2
Topledere	1,2	1,8	2,1
Lønmodtagere på højeste niveau	4,2	4,7	6,8
Lønmodtager på mellemste niveau	10,7	7,9	11,6
Lønmodtagere på grundniveau	32,2	28,4	24,7
Andre lønmodtagere samt uden nærmere angivelse	18,9	17,7	15,4
Arbejdsløse	1,3	1,6	2,3
Midlertidigt uden for arbejdsstyrken	1,4	1,4	1,8
Tilbagetrækning fra arbejdsstyrken	2,8	3,2	3,6
Pensionister	16,0	19,2	20,9
Andre uden for arbejdsstyrken	3,7	5,6	6,0
I alt, absolut	1.771	1.868	80.887
I alt, procent	100 %	100 %	100 %

Vi er desværre ikke i besiddelse af nærmere viden om de lokale erhvervsstrukturer⁶⁶. Men der er ingen tvivl om, at de to samfund rummer en del lokal erhvervsaktivitet af ældre og nyere dato, foruden landbrugserhvervet. I Smidstrup-Skærup vises det indirekte ved en stor medlemskare bag Smidstrup-Skærup Kultur- og Erhvervsforum, se www.sske.dk.

Fra kommunens side, jf. Forslag til Kommuneplan 2009, er der udlagt erhvervsarealer i de tre byer, men kun i Thyregod er der lagt op til yderligere udlæg. I plangrundlaget understreges desuden, at Kommunen gerne ser en genanvendelse af ledige landbrugsbygninger og en erhvervsudvikling, som falder naturligt ind i landsbyerne.

Services, mødesteder o.l.

Indkøbsmuligheder og adgang til andre lokale, private services er ikke overvældende i Smidstrup-Skærup. Der findes Dagli'brugsen og en servicestation i Smidstrup. I Skærup findes alene en servicestation. I Thyregod har man Brug-

⁶⁶ Til det formål er CVR-registret heller ikke tilstrækkeligt.

sen, et pengeinstitut og en kro. Blandt hel- eller halvoffentlige services og mødesteder findes:

Tabel 18. Services og mødesteder

	Smidstrup-Skærup	Thyregod-Vester
Skole med overbygning	1	1
Efterskole		1
Børneinstitution/dagtilbud	2	1
Plejecenter	1	1
Kirke/og menighedslokaler	2	2
Forsamlingshus	2	
Hal (med forskellige aktiviteter)	1 ³	1 ⁴

Lokale aktiviteter, f.eks. foreningslivet

Kommunen har registreret foreningslivet. I Smidstrup-Skærup er der registreret 32 foreninger og i Thyregod-Vester 25 foreninger (2008). Heraf er nogle menighedsråd og mange er foreninger stiftet med sigte på f.eks. vandforsyning og drift af forsamlingshus eller et boligkompleks. Særligt mange knytter sig til sport og idræt. Nedenfor findes nogle af dem.

Tabel 19. Klubber, foreninger m.v.

	Smidstrup-Skærup	Thyregod-Vester
Ungdomsklub	1	
Idrætsforening	2	2
Spejdere	1	1
Aftenskole, folkeuniversitet	1	1
Lokale borgerforeninger o.l.	3 ⁵	3 ⁶
Hjemmesider	www.sske.dk www.smidstrup-skæruplokalraad.dk	www.thyregodvester.dk

Seværdigheder

Vejle kommunes landdistrikter er generelt særdeles attraktive, pga. enestående natur- og landskabsoplevelser. Ud over disse generelle herlighedsværdier, findes der i de to områder en række seværdigheder.

I Smidstrup-Skærup findes f.eks.:

Gravhøjene ved Skærup
Håstruplejren
Naturplads ved Skærup
Skærup Mini-zoo
Smidstrup & Omegns Museum

I Thyregod-Vester:

Ballesbækgaard Besøgscenter og naturlejrplads
Naturlejrplads (sø ved Håstrupvej)
Rørbæk Sø
Tinnets Krat og Gudenåens udspring
Vester Kirke

Hovedresultater

De to samfund er inde i en relativt positiv udvikling, Smidstrup-Skærup skoledistrikt dog lidt mere end Thyregod-Vester skoledistrikt, set over en kortere periode. På længere sigt vil Thyregod-Vester skoledistrikt kunne udvikle sig mest efter planlægning og prognoser at dømme. Der er dog relativt flest bosiddende i den erhvervsaktive alder i Smidstrup-Skærup skoledistrikt. I det hele taget er befolkningen her mere erhvervsaktiv, og indkomstgrundlaget også relativt højere. Nærhed til de bymæssige arbejdsmarkeder i Vejle og Fredericia kan spille ind. Erhvervsmæssigt er Thyregod-Vester området præget af store industrivirksomheder, mens Smidstrup-Skærup området forekommer at være mere differentieret. Særligt på kvindernes arbejdsmarked forekommer der forskelle, idet mange kvinder er ufaglærte i Thyregod-Vester, mens flere kvinder har et arbejde som funktionær – eller selvstændig – i Smidstrup-Skærup. Her har kvinderne også højere indkomster.

Adgangen til daglige services er relativt beskeden begge steder, men der findes en del hel- eller halvoftentlige funktioner og mødesteder. Blandt mødesteder af stor betydning findes de udvidede sportshaller, der i Thyregod betyder, at der kan samles mange mennesker til kultur- og konferenceformål. I Smidstrup er det samlingsstedet for alle, der deltager i sport. Begge steder findes desuden et rigt foreningsliv, men særligt i Smidstrup-Skærup findes mange sådanne foreninger og fælles organiseringer, som har støtte af lokalsamfundets udvikling til formål. Der findes både borgerforeninger, lokalråd o.l. og kommunikationen mellem folk og omverdenen foregår i de fleste tilfælde gennem hjemmesider. I Smidstrup-Skærup er der dannet et særligt kultur- og erhvervsforum med sigte på at samle og udvikle det lokale erhvervmiljø, gennem fælles arrangementer og opbygning af netværk.

Bilag 2. Spørgeramme - Spirende erhverv i landdistrikter

Forhåndsoplysninger – fundet i registre o.l. –

Virksomhedens navn:

Lederens navn:

Tlf.nr.:

Adresse:

Branchekode/branchebetegnelse:

Introducerende samtale

Forgæves opkald – registreres med tidspunkt. – op til 3 gange. Dato for gennemført samtale. ”God dag . er det.....? Jeg vil gerne tale med ..., eller hvis intet navn haves med lederen/direktør/chef

Hvis virksomheden er nedlagt (så skal intet interview laves), noter. Hvis ingen leder træffes, så aftale at ringe igen senere: hvornår? Noter fornavn eller efternavn på lederen, der nu telefoninterviewes. ”Mit navn er Jeg ringer fra Skov & Landskab, som har en lille afdeling i Vejle. Vi er ved at gennemføre en undersøgelse for Vejle Kommune, om nye virksomheder i Vejle Kommunes landdistrikter. For en tid siden sendte vi et brev om vores forehavende – og du er nu en af dem, vi har udvalgt. I undersøgelsen er vi især interesseret i at vide noget om baggrunden for jeres tilstedeværelse, og hvad det betyder for jer, at bo i et landdistrikt. Vi er også interesseret i at høre om jeres syn og bud på udviklingsperspektiver. Erfaringerne skal bl.a. bruges i tilrettelæggelsen af den lokale udviklingspolitik fremover.

Lidt om Virksomheden:

1.1 Hvornår blev virksomheden dannet, årstal? Er 200x rigtigt? 1.1a Hvis ældre end 2005, hvad kan være årsagen til, at den er registreret som ny (efter 2005)?

1.2 Blev den dannet på nuværende adresse, Ja/nej?

1.3 Var du med fra starten, Ja/Nej ? 1.3a Eller er du ny leder? Hvis den er gammel, og der heller ikke er tale om en ny leder, så skal interviewet afsluttes her.

Ellers:

Vi vil gerne snakke med dig, mindst ½ times tid. Vi vil gerne komme, men hvis det er bedre for dig, kan vi også tale sammen i telefonen. Hvornår vil det passe dig? NU? Eller? Adressen er den som ovenfor?

Selve interviewet

1. Virksomheden

1.4 Vi har registreret branchen ... Men kan du sige lidt mere om, hvad virksomheden laver?

1.5 Ejer du hele virksomheden, en del af den, eller ejer du ikke noget af den?

1.5 a Hvis vedkommende ejer en del af den eller ikke noget af den: Er mindst halvdelen ejet af dig og din familie? Ja/Nej

1.6 Er virksomheden dit hovederhverv eller hovedindtægtskilde,

Ja/Nej? 1.6a Hvis nej, hvilken er så?

1.6b Hvis nej: Er dit hovederhverv beliggende i nærheden af virksomheden (inden for et kvarters kørsel), Ja/nej?

1.7 Hvor mange mennesker udover ejeren/ejerne, arbejder på virksomheden for øjeblikket? Antal.

1.7a Hvis der er nogle: Bor de (fleste) i nærheden af virksomheden (inden for et kvarters kørsel) Ja/Nej.

1.8 Hvor mange, udover ejeren, forventer du vil arbejde for virksomheden om 5 år? Antal.

1.9 Er de fleste af virksomhedens kunder tæt ved (inden for et kvarters kørsel)? Ja/Nej.

1.10 Hvor stor en omsætning havde du/I i 2008? ___ under/over 100.000?

1.10a Giver virksomheden overskud, når lønninger (inkl. lederens er dækket), Ja/nej?

1.10b Ser du dig selv som almindelig iværksætter, vækstiværksætter eller livs-stilsiværksætter? (forskellen handler om målet er at drive en selvstændig virksomhed for virksomhedens skyld, for at virksomheden skal vokse eller er et middel hvor målet er livskvalitet og noget andet end drift virksomhed).

1.11 Nævn den eller de vigtigste motiver for at danne virksomheden (f.eks. blive selvstændig og tjene penge/kunne realisere et godt liv for sig selv og familien, kunne undgå at flytte)

2.. Virksomheden og stedet

2.1 Nævn den eller de 2 vigtigste motiver for at etablere virksomheden, hvor den ligger nu:

(f.eks. selv opvokset i området/familie/sociale forhold, undgå at flytte væk, ledige bygninger, naturen, tilgængelighed, et rart lokalsamfund, tilfældigt)

2.1a Lever de faktiske vilkår op til dine motiver/forventninger til det at være på stedet i dagligdagen, Ja/nej?

2.2 Hvor vil virksomheden ligge om fem år (samme sted, i nærheden eller langt væk)?

2.3 Synes du, der kan/skal udvikles flere nye virksomheder hvor du bor, Ja/nej?

2.3a Hvis ja, hvorfor? 2.3b Hvis nej, hvorfor?

2.4 Har virksomheden samarbejdsrelationer i lokalsamfundet (skoledistriktet) Ja/nej?

2.4a Hvis ja, hvilke? 2.4b Hvis ja, hvilke er vigtigst? 2.4c Hvis nej, hvorfor ikke?

2.5 Hvad betyder mest for dig: økonomiske (virksomhedsorienterede) eller sociale (personlige, familieorienterede) samarbejdsrelationer i lokalsamfundet?

2.6 Deltager du/din familie i fælles aktiviteter i lokalsamfundet, Ja/nej?

2.6a Hvis ja, hvilke?

- 2.7 Nævn de største fordele ved at være placeret, hvor du/I er nu.
- 2.8 Nævn evt. de største ulemper ved at være placeret, hvor du/I er nu.

3. Personlige relationer

- 3.1 Hvilken uddannelse har du?
- 3.2 Bor du tæt på din virksomhed (i samme lokalsamfund) Ja/nej?
- 3.2a Hvis nej, hvor? (gerne stednavn, og inden for et kvarters kørsel)
- 3.3 Hvis du bor i en familie, hvor stor er den?
- 3.3a Hvis evt. samlever/ægtefælle, har vedkommende arbejde, Ja/nej?
- 3.3b Hvis ja til 3.3a: Er arbejdet mere end et kvarters kørsel væk, Ja/nej? (evt. på samme sted?)
- 3.3c Hvis ja til 3.3a: Hvem er hovedforsørger? 3.3d Hvis evt. børn – hvor gamle? I institution, skole osv.? Hvor?
- 3.4 Har du eller evt. samlever/ægtefælle anden familie i nærheden, Ja/Nej?
- 3.5 Synes du lokalsamfundet (hvor din virksomhed ligger) er velfungerende/ rummer de tilbud, du/I har brug for, Ja/Nej? 3.5a Hvis nej, hvorfor/hvad mangler?
- 3.6 Er du/I medlem af lokale foreninger, Ja/nej? 3.6a Hvis ja, hvilke?

4. Lokal udviklingspolitik

- 4.1 Har din virksomhed (siden den blevet etableret på stedet) været i kontakt med/brugt rådgivning/viden fra lokal erhvervsservice/erhvervskontoret/uddannelsesinstitutioner (inden for kommunens område), Ja/Nej?
- 4.1a Hvis ja, hvilke?(private og offentlige)
- 4.2. Trækker virksomheden på rådgivning/viden o.l. udefra (udenfor kommunen) Ja/Nej?
- 4.3. Har du kendskab til/brugt Vejle Kommunes landdistriktspolitik (aktører, støtteordninger) Ja/Nej?
- 4.3a Hvis ja, hvad/hvilke kender du/har du brugt?
- 4.3b Hvis ja, deltager du/I i noget af det som arrangeres omkring landdistriktspolitik (konferencer, støtteordninger o.l.) Ja/nej?
- 4.3c Hvis ja til 4.3b Hvad?
- 4.4 Hvis du skulle foreslå indsatser, der særligt understøtter eller kan understøtte/udvikle din virksomhed på stedet, hvilke 2 er de vigtigste?
- 4.4a Findes de, Ja/Nej
- 4.5 Hvis du skulle foreslå indsatser, der særligt kan understøtte/udvikle dig selv og din evt. familie på stedet, hvilke er de ? 4.5a Findes de, Ja/nej?
- 4.6 Hvis du skulle pege på, hvad der har størst betydning for, at din virksomhed fortsætter med at ligge, der hvor den gør nu, er det så noget, som har med selve virksomheden (alene) at gøre, Ja/nej? Eller primært har med familiens liv at gøre, Ja/nej?

4.7 Hvis du skulle komme med forslag til fremtidige aktiviteter og planer i lokalsamfundet (på egne eller andres vegne), hvad skulle de så handle om (2 vigtigste)?

4.8 Hvis du skulle komme med forslag til Vejle Kommunes landdistriktspolitik fremover, hvad skulle man så tage fat i?

4.9 Hvis du skulle komme med forslag til konkrete projekter, der burde støttes finansielt af støttemidler til lokal udvikling (landdistriktspulje, LAG-midler m.fl.), hvilke er de så?

Bilag 3

Spørgeramme – Spirende erhverv i landdistrikter – lokale aktører⁶⁷

XXX Lokalråd

Dato for interview:

Deltagere i interviewet

Foreningens formål. Typiske aktiviteter. Medlemmer – antal m.v. – udvikling

1. Reaktion på virksomhedsundersøgelsens foreløbige resultater

1.1 Er der ny viden for jer, og om hvad? Er der noget I er overraskede over? Hvad?

1.2 Er I uenige i noget? Har I tilføjelser?

2. Lokale aktørers indsats i retning af erhvervsudvikling – hidtil

2.1 Hvad er jeres hovedfunktion? Hvem er jeres hovedmålgruppe? Hvorfor?

2.2. Hvad gør jeres forening for erhvervsudviklingen? Hvorfor?

2.2a Hvem er indsatsen i givet fald rettet mod?

2.3 Nævn de vigtigste foreninger o.l. til fremme af udviklingen i lokalsamfundet. Hvorfor? (se liste)

2.3a Nævne de vigtigste foreninger o.l. fremme af erhvervsudviklingen i lokalsamfundet. Hvorfor?

2.4 Samarbejder I med hinanden? Hvem? Om hvad?

2.5 Har I relationer til udenforstående aktører (inkl. LAG)? Hvilke?

2.6 To typer lokalt 'agency': 1. civilsamfundets udvikling 2. lokaløkonomisk udvikling. Hvilken rolle spiller I?

3. Lokale aktørers viden om og syn på udviklingspolitik (fra kommunens side)

3.1 Har I kendskab til Vejle Kommunes politik for lokalområdet udvikling (erhvervsmæssigt)? (erhvervskontor, udviklingssekretariat, planlægning, støtteordninger m.fl.)

3.1a Hvis ja, hvem/hvad? 3.1b Hvis ja. Hvem, er de vigtigste aktører?

3.2. Har I en idé om, at det lokale erhvervsliv bruger støtte fra kommunens side?

3.3 Bruger foreningen tiltag og støtte fra lokal udviklingspolitik?

3.3a Hvis ja, hvem, hvad?

3.4 Hvad er jeres synspunkter på denne udviklingspolitik? (erhvervs politik, landdistrikts politik, planlægning m.fl.)?

⁶⁷ En række af underspørgsmålene blev ikke stillet som i skemaet og "interviewet" forløb nærmere som en åben samtale om temaet.

4. Lokale aktørers indsats i retning af erhvervsudvikling – fremover

4.1 Har I planer om indsatser for erhvervsudvikling? Hvilke?

4.1a For hvem? 4.1b Hvorfor?

4.2 Hvilke potentialer for erhvervsudvikling findes i lokalsamfundet? Nævn flere eksempler.

4.2a Kan de indfries? Af hvem? Hvordan?

4.3 Hvilke barrierer for erhvervsudvikling findes i lokalsamfundet? Nævn flere eksempler.

4.3a Kan/skal de nedbrydes? Af hvem? Hvordan?

4.4 Skal der etableres nye tiltag til fremme af erhvervsudvikling? Hvilke? Af hvem?

4.5 Kan I se om I kunne få nye/ændrede roller? Hvorfor/hvorfor ikke? Hvad? Hvordan?

4.6 Nævn de vigtigste tiltag til fremme af lokalsamfundets udvikling.

4.6a Hvem skal gøre noget? Kommunen, foreningen etc...

Bilag 4

Interviewdeltagere - spirende erhverv

Smidstrup-Skærup-området

Berig-dit-liv, Anna Lise Fladastrand Sørensen, www.berig-dit-liv.dk
Designloftet, Anja Markvard Hansen
Dry Ice Technology, Bjørn Sønstabø, www.dryice4you.com/news.php
Ets – El teknisk service, Thomas Sørensen
Galleri-Design, Kirsten Juhl Madsen, www.galleri-design.dk
Huset Aagaard, Henrik Aagaard Hjuler, www.huset-aagaard.dk
Kennel Hoong-Pais, Lilli Christensen, www.hoong-pais.dk
Malermester Kim Frydendal Larsen
Massage og zoneterapi Line Riis Rasmussen
MBJ Trading, Michael Bjerregaard Jensen, www.transport-teknik.dk/Default.asp?ID=2685
Noga Design, Anne Mette Olesen, www.noga-design.dk/shop
Pap Emballage & Display, Michael Søndergaard, www.pappe.dk
PL Electric, Peter Larsen, www.pl-electric.dk
Smidstrup Hallens Cafeteria, Brian Bust, www.smidstruphallen.dk/cafeteria
Timas, Michael Thalund Jakobsen
Ultima Inventar, Henrik Sønberg

Thyregod-Vester-området

Dansk Blåbær, Knud Hyldahl www.blåbær.nu
BoligMontør, Ole Pallesen
Byggekrejleren, Benny Thomasen www.byggekrejleren.dk
Dialogboxen (nu Center for Krop, Psyke og Sexualitet), Helle Koldsø, www.dialogboxen.dk
Dørken Kiosk, Ulla Pia Olesen
Gamekeeper, Henrik Mortensen, www.gamekeeper.dk
JDI Invest, Johan Dissing
Muelhan, Jan Kjær Hansen og Bjarne Venø Andersen
Sejrup Entreprenørforretning, Torben Kjær, www.sejrup-ef.dk
Sejrupbyg, Ulrich Månsson, www.sejrupbyg.dk
Stenhøjgaard Patchwork, Heidi Kristensen, www.stenhoejgaard-patchwork.dk
Team back to nature, Birgit Møller
Thocati, Casper Søsted
Thyregod Bageri, Kirsten Hansen
Tine's, Tine Klyver
Vibjerg Invest, Simon Vibjerg

Bilag 5

Deltagere i gruppeinterviews

Smidstrup-Skærup

Lokalrådet:

John Christensen
Lars Bo Bondesen
Elin Fjellerad

SSKE:

Jørgen Jørgensen
Torben Agerholm

Thyregod-Vester

Lokalrådet:

Jens Erik Svane
Johan Dissing

Borgerforeningen:

Ulla Kristensen
Joan Rasmussen
Mogens Matthiesen
Lissy Hauge Nielsen
Thomas Pørksen

Bilag 6

Profiler af de spirende erhverv

A1 = Almindelig iværksætter, fuld tid
 B1 = Vækstiværksætter, fuld tid
 C1= Livsstilsiværksætter, fuld tid
 D1 = Ikke mulig at kategorisere, fuld tid

A2= Almindelig iværksætter, deltid
 B2 = Vækstiværksætter, deltid
 C2 = Livsstilsiværksætter, deltid
 D2 = Ikke mulig at kategorisere, deltid

Tabel 20. Profiler af der spirende erhverv

A1	A2
Forhandling af møbler (hjemme fra) Være selvstændig og kunne tage sig af børn Bosat sig pga. bolig Mand Ikke aktiv i lokalsamfund	Planteavl (nedlagt landbrug) At lave nyt, evt. flytte hovederhverv til gården Altid boet Mand Lidt aktiv i lokalsamfund
Smed/forhandling/terapeut (i erhvervsbygning hos nabo) Være selvstændig som familien Bosat sig pga. bolig Mand Lidt aktiv	Tilbehør til tekstilindustri At pleje selvstændighedstrangen ved siden af lønnet job Flytter til nedlagt landbrug tæt på, flere aktiviteter Familie og natur Mand Lidt aktiv
Konsulent (hjemme fra) At være selvstændig og kunne kombinere det med familielivet Bosat sig pga. bolig Mand Lidt aktiv	Ejendomshandel At pleje selvstændighedstrangen ved siden af lønnet job Flytter til nedlagt landbrug for at etablere nyt hovederhverv dér Tæt på natur Mand Meget aktiv
Montør (med udgangspunkt i nedlagt landbrugsbygning) At være selvstændig, familielivet/restaurere bygning/nærhed til natur Mand Lidt aktiv	
Håndværker (nedlagt landbrug) At blive selvstændig Altid boet Mand Lidt aktiv	
Entreprenør (nedlagt landbrug) At blive selvstændig, plads og natur Valgt stedet pga. natur Mand Lidt aktiv	
Mekaniker At være selvstændig Billig bolig Mand Ikke aktiv	
Forretning At være selvstændig Ledig forretning Mand Ikke aktiv	

Håndværker/montage At være selvstændig Bo på landet/tilflytter Mand Aktiv	
Håndværker At være selvstændig Opvokset på stedet Mand Lidt aktiv	
B1	B2
Design og forhandling af emballage Erhverv ikke på bopæl At innovere og vokse Overvejer at flytte Mand Ikke aktiv	Design og forhandling af glaskunst Flyttet - fra nedlagt landbrug At innovere og vokse (et led i større koncern) Kvinde Ikke aktiv
Produktion og forhandling af nyt teknologisk produkt Erhverv langt fra bopæl (strategisk beliggenhed) At innovere og skabe vækst Mand Lidt aktiv (i erhvervssammenhæng)	Forhandling af brugte biler (e-business) (hjemme fra) At være selvstændig og skabe vækst Vil flytte til større bygning i nærheden for at udvide kapaciteten og gøre det til hovederhverv Mand Lidt aktiv
Overfladebehandling Erhverv langt fra bopæl (strategisk beliggenhed) At innovere og skabe vækst(et del af en større koncern) Mand Ikke aktiv	
C1	C2
Installatør Kombineret bopæl/arbejdssted (med ansatte) At kunne integrere arbejde og familieliv og prioritere det sociale i lokalsamfundet liv højt Valgt stedet pga. landsbyens liv Mand Er meget aktiv	Coach og terapeut (i nedlagt landbrug, altid boet der) Realisere en hobby, tæt på natur, ledige bygningsressourcer, ønske om et nyt mødested Kvinde Aktiv i lokalsamfundet
Produktion, import, forhandling af bær og bærprodukter (e-business/ gårdbutik) Valgt bosætning i nedlagt landbrug pga. natur og plads – startet siden hen/udnytte kapacitet/jord til nye formål/være innovativ At kunne integrere erhverv i hverdagsliv Mand Meget aktiv	Salg af helseprodukter (hjemme fra nedlagt landbrug, altid boet der) En meningsfuld tilværelse og hobby Bopæl i naturen vigtig Kvinde Tidligere aktiv
Rejseselskab (etableret i nedlagt landbrugsbygning) – bopæl i nærheden Ønske om at bruge sin specialviden i landlige omgivelser Mand Meget aktiv	Dekoration, design, rådgivning (fra hjemmeadressen) For at skabe mening og bruge det smukke hus og omgivelser Kvinde Lidt aktiv
Cafeteria (mødested/aktiviteter) – bopæl i nærheden Valgt ny livsstil og landsbyen for at blive aktiv Mand Meget aktiv	Maleri, galleri, kurser (nedlagt landbrug) For at skabe mening tæt på naturen, og bruge bygninger og omgivelser Kvinde Meget aktiv

Håndværker (med udgangspunkt fra bopæ- len) For at integrere og realisere et familieliv tæt på naturen Mand Aktiv	Massør og terapeut (på bopælen) Bruge særlige evner og interesser, realisere tæt på naturen i smukke omgivelser, integreret i familie- livet Kvinde Temmelig aktiv
Rådgivning m.v. (tilflyttet ledig bygning, vel- beliggende, natur og et levende miljø, ønske om at skabe nyt mødested) Kvinde Aktiv	Hundekennel (i bopælen) At bygge på en hobby, leve tæt på og i naturen (vil ikke vokse, for så skal hun flytte) Kvinde Tidligere aktiv
	Salg af designet tøj (e-handel) (fra hjemmeadres- sen) (vil måske flytte til større faciliteter i nærhe- den, for at blive fuldtids og hvis ressourcer opnås) Få livskvalitet/tjene på en hobby Bo/være tæt på natur og det lokale samfund Kvinde
	Salg/genanvendelse af byggematerialer (egne lo- kaler) Sikre livskvalitet/tjene på en hobby Tæt på natur og deltagelse i lokalsamfund Mand Aktiv i lokalsamfundet
	Udstyr til håndarbejde, kursusaktiviteter (e- han- del) (nedlagt landbrugsbygning) Vil gerne være på fuld tid Livskvalitet/familien/ leve af sin hobby Tæt på naturen og ledig kapacitet Bruger naturen i markedsføring Aktiv i lokalsamfundet Kvinde
D1	D2
Konsulent, investeringselskab (nedlagt land- brugsbygning) Forretningsambitioner kombineret med livsstil Tæt på naturen og ledig kapacitet Vil være sig selv og skabe vækst Mand	Kiosk (ikke i forbindelse med bopæl) For at diversificere og give mening/lokalt mødested Kvinde

¹ Det var især virksomheder drevet af mænd, herimellem to landmænd, som ikke ønskede at medvirke, ligesom det var mænd, der ikke kunne finde tid i kalenderen eller glemte aftalerne. Denne situation kan bevirke, at kvinder umiddelbart er ”overrepræsenteret” i denne undersøgelse ift. deres faktiske andel. Se også senere.

² Som ovenfor.

³ Smidstrup-hallen med en række fritids- og sportstilbud, bl.a. fitnesscenter, for alle.

⁴ Thyregod Fritids- og kulturcenter med badeland, kultursal og konferencefaciliteter.

⁵ Smidstrup-Skærup Lokalråd, Smidstrup-Skærup Kultur- og Erhvervsforening og Skærup Borgerforening.

⁶ Thyregod-Vester Lokalråd, Vester Sogns Beboerforening, Thyregod - Vester Borgerforening.

Mere mellem himmel og jord
Spirende erhverv i landdistrikter i Vejle kommune

Skov & Landskab
Københavns Universitet
Rolighedsvej 23
1958 Fredriksberg C
Tel. 3533 1500
sl@life.ku.dk
www.sl.life.ku.dk

Nationalt center for
forskning, uddannelse og
rådgivning i skov
og skovprodukter,
landskabsarkitektur og
landskabsforvaltning,
byplanlægning og bydesign